sosyalizm ve ahlâk

garaudy

çev. selâhattin hilâv

sürey yayınları

Roger Garaudy

sosyalizm ve ahlâk

Türkçesi : SELÂHATTİN HİLÂV

2. basım

Ankara Cad. 43. Kat : 2. No : 8
Cağaloğlu — İstanbul

SÜREÇ YAYINLARI
Bilim ve Felsefe dizisi : 2

Kapak : Tekin Artemel
Dizgi - baskı : Matbaa 13
Kapak baskısı : Reyo Ofset
Baskı tarihi : Ağustos 1976

sosyalizm ve ahlâk

GİRİŞ

Ahlâk deyince, hem belli bir davranış biçimini, hem de kendimizin ve başkalarının yaptığı işler ve *eylemler hakkında verdiğimiz yargıları* anlarız.

Demek ki, ahlâk dediğimiz şey, şu iki soruya verilen cevaplardan doğmaktadır:

1. İyi işler (eylemler, davranışlar) yapabilmek için bu eylemlerimizi hangi kurala uydurmalıyız? Bu soru, pratik bir sorudur.

2. Bu kuralların kaynağı ve temeli nedir? Bu soru ise, teorik bir sorudur.

Bundan ötürü, ahlâkın incelenmesi iki temel bölüm içinde yapılmalıdır. Bölümlerden biri, ahlâk sistemlerinin incelenmesini kapsamalı, ikincisi de davranış kurallarını ortaya koymalıdır.

Teori ve pratik yani öğretiler (doktrinler) ve eylemler, başka alanlarda olduğu gibi ahlâkta da, çeşitli karşılıklı etkilerle birbirlerine bağlıdırlar. Bundan ötürü, «teorik ahlâk» ile «pratik ahlâk»ı birbirinden iyice ayırmak ve tek başlarına incelemek doğru olmaz.

Bu konuyu bilimsel bir şekilde ele almanın biricik yolu, insanların töreleri ile bu töreler hakkındaki teorik açıklamalarının içiçe geçmiş halde bulunduğu somut gerçeklikten yani pratikten hareket etmek

ve buradan hareket ederek davranışların teorik açıklanışına varmak ve yeniden pratiğe dönmektir. İnsanların kişisel ve toplumsal davranışları hakkında besledikleri hayalleri bir yana itmezsek, eylemlerimizi yönlendirebilecek bilimsel bir yöntem bulamayız.

Bu yöntem, ahlâk denilen şeyi dogmatik bir biçimde yani önceden kabullenilmiş düşüncelerden hareket ederek açıklamaya kalkışmamıza izin vermez. Tam tersine, bu yöntem, tarihî gerçeklik içinde yer alan töreleri ve ahlâk öğretilerini inceleyerek işe başlamamızı ve bu törelerle ahlâk öğretilerini bilimsel bir eleştirmeden geçirmemizi gerektirir.

Tarihin şu ya da bu ânını, şu ya da bu açıdan ele almaktan kaçınarak, bir bütün olarak ele aldığımız tarih açısından, insanların davranışlarını ve bu davranışlarını nasıl haklı çıkardıklarını (açıkladıklarını) inceleyecek olursak iki temel akımla karşılaşırız. Bu akımlardan bir tanesi ve en eskisi dinden doğmuştur. Bu akıma göre, bütün ahlâk kurallarının kaynağı ve temeli, insanın iradesi dışında bulunan; insandan daha önce varolegelmiş olan ve insandan üstün olan bir iradedir yani Tanrının iradesidir. Bu akımın ahlâk anlayışına göre, pratik bakımdan en önemli kural, Tanrının buyruklarına boyun eğmektir.

İkinci akım, yani maddeci anlayış ise ahlâk kurallarının kaynağının ve temelinin, insanoğlunun kendisinde bulunduğunu ve ahlâkın gökyüzünden inmeyip yeryüzünde filizlendiğini ileri sürer.

Ne var ki, ahlâkı birisi dine, öteki bilime bağlayan bu iki ana akım içinde, sayısız çeşnilerin bulunduğunu unutmamak gerekir.

MARKSİST AHLÂKIN BİLİMSEL TEMELİ

Marksizmi öteki dünya görüşlerinin tümünden ayıran özellik, sosyalizmin zorunlu bir şey olmasını ahlâki bir gerekçeye değil, gerçeklik hakkında ve bu gerçekliğin gelişme yasaları hakkında elde edilmiş bilimsel bilgilere dayandırmış olmasıdır.

Ama, doğanın ve tarihin dışında bulunan ve onları aşan ahlâkî bir gerekçeye dayanmadığına bakarak marksizmin ahlâka yabancı bir felsefe olduğunu sanmak yanlıştır. Marksizm, ahlâkı, dini görüşlere dayandırmaya karşı olduğu gibi pozitivist görüşlere de karşıdır. Bu çeşit pozitivist görüşler, marksizmi bayağı ve sathî bir sosyoloji derekesine düşürmektedirler.

Nitekim, **Ahlâk Bilimi ve Tarihin Maddeci Görüşü** (1906) adlı kitabında, Koutsky bu hatayı işlemişti. Marksizm ile Darwin'cilği rosgele birbirine katan Kautsky, insan toplumlarında görülen ahlâkın, hayvanlarda görülen sürü içgüdülerinin bir uzantısı olduğunu ileri sürüyordu.

Marksizmin bu biçimde yanlış yorumlanması, bilimsel sosyalizme, pozitivist bir bilim anlayışının yakıştırılmasından doğmaktadır.

Pozitivistler, bilimin sadeçe «fenomenleri» bilebileceğini söylerler. Bilimin, dış görünüşleri ve olayları önceden kestirip yararlı bir biçimde kullanılabil-

mekten başka iş yapamayacağını da ileri sürerler. Yani pozitivistlerin gözünde, bilim, eşyanın temel gerçekliğine ulaşamaz. Böylece bilim ile ahlâk arasında kökten bir ayrılık olduğunu anlatmak isterler. Henri Poincaré'nin şu sözleri, bu görüşün en açık örneğidir:

«Bilim 'şu şöyledir, bu böyledir' der; ahlâk ise buyruklar verir; 'şöyle yapı, böyle yapı' der. Bundan dolayı ahlâk bilimden çıkarılamaz.»

Ahlâka bilimsel bir temel sağlamak istiyorsak, önce, bilimle ilgili bu pozitivist önyargılardan sıyrılmamız gereklidir.

Olayları sadece istatistik bakımdan saptamakla ve bu istatistiklere dayanarak yasalar ortaya koymakla yetinen bu pozitivist bilim anlayışına karşı, gerçek bilim, bilimsel araştırmanın tarihî gelişimini içinde taşımasından ötürü, gelişmenin ve oluşun anlamını kavramamızı mümkün kılar ve böylece, insanoğluna, kendi davranışını geliştirmesi için gerekli ölçütleri (kıstasları) verir. Üstelik bu nesnel (objektif) kıstasları, insanın içinde bulunduğu gelişme dönemine bağlı olarak verir.

Yüz yıl önce, ekonomi-politiğin eleştirisini yapan Karl Marx, bu eleştiriden hareket ederek pozitivizmin de eleştirisini yapmıştı.[1] Marx, doğa yasalarını, «fenomenler arasındaki değişmez ilinti» diye tanımlayan pozitivistlere karşı diyalektik kanun anlayışını şöyle tanımlıyordu: «İki fenomen arasındaki zorunlu iç bağlantı.»[1]

---

1. **Le Capital**, Editions Sociales, Kitap III, cilt VI, s. 238.

Anti-Dühring'de ve Tabiatın Diyalektiği'nde Engels, Marx'ın bu eleştirisini bilimlerin tümüne yaymış ve uygulamıştı.

Marx'ın Kapital adlı eseri, iki bakımdan, pozitivizmin nasıl aşıldığını gösteren en iyi örnektir:

1. Bu eserde, fenomenden öze; dış istatistik sonuçlardan iç zoruniuğa nasıl geçildiği görülmektedir. Sözgelimi, Marx'ın açıkladığı değer yasası, piyasada arz ve talebe bağlı olarak ortaya çıkan karmakarışık fiyat dalgalanmalarının sathî bir şekilde açığa vurduğu gerçek ilintileri yani üreticiler arasındaki gerçek ilintileri özleri bakımından dile getirmektedir. Marx şöyle diyordu: «Bilimsel eser ortaya koymak demek, gerçek iç hareketi (değişmeleri) dile getirmek demektir.»[2]

2. Bu eserde, basit matematik işlevden ((fonksiyondan) gelişme yasasına yani diyalektik yasaya nasıl geçildiği görülmektedir. Marx, Önsöz'de, «modern toplumun hareket yasasını keşfetmeyi» amaç edinmiş olduğunu söylüyordu. Yani Marx, ampirik art arda gelişleri saptamak istemiyordu; gelişmenin iç diyalektiğini yakalamak istiyordu.

Şimdi, bu şekilde anlaşılmış bir bilimin, nasıl olup da ahlâka bir temel sağlayabileceğini araştıralım.

Kant, bu sorunu, yeni bir ahlâk kurmak (insanoğlunun davranışına yeni kurallar bulmak) şeklinde değil, ahlâkın temellerini aramak yani «iyi» hakkındaki yargılarımızın a priori (bütün deneylerden önce) şartlarını aramak şeklinde ele almıştı.

---

2. Idem, s. 322

Kant, bu çeşit ahlâki yargıların (değer yargılarının) dayandığı ilkenin, insanın dışında, yani doğa ya da Tanrıda oronomayacağını söylüyordu. Bu yargıları, insanoğlunun dışında aramak demek, insanı bir dış yasaya bağlamak ve böylece bağımsızlığından yani sorumluluğundan yoksun kılmak demekti. İnsanın sorumluluğu olmayınca, ahlâki bir yargı vermesi; ahlâki bir eyleme girişmesi de olanaksızdı. Çünkü, ahlâk yasasının verilmiş bir şey gibi doğanın kendisinde bulunduğunu kabul edersek, değer yargısının değil bir gerçek yargısının söz konusu olabileceğini kabul etmemiz de gerekirdi. Ya da ahlâk yasasının sert bir buyruk şeklinde Tanrı tarafından dikte edilmiş olduğunu kabul edersek, insanoğlunun bir değer yargısı verebilmesinin olanaksızlığını kabul etmemiz gerekirdi. Çünkü bir Tanrı buyruğu söz konusu olunca, bu buyruğu kabul etmek ya da reddetmekten başka bir tavır düşünülemezdi. Yani bu durumda, insanoğlunun sorumluluğu ve özgürlüğü değil bağımlılığı söz konusu olurdu. Kant bu bağımlılığa «hétéronomie» der. Yani boyun eğdiğimiz yasa kendimiz tarafından konulmayıp ta dışardan bize zorla kabul ettirilmişse (hétéronomie» söz konusudur. Bu durum, bağımsızlığın (autonomie) tersidir.

Kant'a göre, ahlâkın temeli, yargının ve eylemin bağımsızlığıdır. Bundan ötürü herhangi bir deneye dayanamaz. Kant'a göre, deney sınırları dışında insanoğlunun sahip bulunduğu biricik güç (bu güç aynı zamanda deneyden önce gelir ve ondan üstündür) Akıldır. Öyleyse, ahlâki nitelik taşıyan bir eylem yani iyi bir davranış, katkısız Akıl tarafından

evrensel bir biçimde dikte edilen, yani duyusal deneyden hiç bir şey olmayan (duyulacak bir zevke, toplumsal bağlantılara, öteki dünyada bile olsa mükâfat görüleceği düşüncesine dayanmayan) bir davranıştır. Bunun tersine, kötülük de, akıllı varlığı duyusal varlığa ve bu varlığın ihtiyaç ve özlemlerine tutsak kılmaktır.

Kant'ın şu temel düşüncesinin çok önemli olduğu inkâr edilemez: «Ahlâkın ilkesini, dış doğada ya da Tanrıda değil insanoğlunun kendisinde aramak gerekir.» Kant'ın bu konudaki görüşünün en özgün yanı ve ahlâk sorununun incelenmesine yapmış olduğu en büyük yardım, insanın bağımsızlığı üzerinde ısrarla durmasıdır.

Ne var ki, Kant, insan görüşünü eski teolojilerden aktarmıştır. Kant, bütünsel, somut ve gerçek insanın yerine iki parçaya ayrılmış, iki yanlı bir insan koymuştur. Kant'ın insanı, akıl ve duygu; tabiat ve ruh olarak ikiye bölünmüş bir insandır.

Kant'ın bu soyut akılcılığı, aslında eski Hıristiyan ruhçuluğunun aktarılmasından başka şey değildir.

Bundan ötürü, Kant, Tanrı düşüncesinden büsbütün vazgeçememiştir; katıksız Akıl dediği şeyi (bu Akıl kavramı Tanrı kavramının laikleştirilmiş bir kopyasıdır), somut insanın gerçek arzularından; gerçek hayatı ve bu hayatın ihtiyaçlarıyla özlemlerini insanoğlunun kendisinden büsbütün ayıramadığı için Tanrıyı ahlâkî bir «postulo» (temel ilke) olarak felsefesine yeniden sokmak zorunda kalmıştır. Yani Kant, ahlâkın temeli olarak gördüğü «kesin buyruk»u (impératif catégorique) dinî yasa üzerine te-

mellendirmiş ve bu dünyada olmasa da, akli olanla duyusal olanın; ödev ile varlığın mutlak içinde birbiriyle uzlaşacağını ve kaynaşacağını ileri sürmüştür.

Bundan dolayı, Kant'ın vardığı nokta, başlangıç noktası ile apaçık bir çelişmeye düşmüştür. Yani felsefesinin ulaştığı noktada, başlangıçta kesin bir şekilde ileri sürdüğü Akıl ve Duyu ayrılığı (bağımsızlık bu ayrılık üzerine temelleniyordu) ortadan kaybolmuştur.

Böylece, Kant'ın vardığı sonuçlar, teolojik ahlâk anlayışının bir çeşidinden başka şey olmamıştır. Teolojik ahlâkın temel özelliği ise, insanoğlunun bu dünyadaki hayatını ikinci plana itmek ve başka bir dünyadaki hayata hazırlanısını ön plana geçirmektir.

Bundan ötürü, hakikî bir hümanizmanın gerçekleşmesini isteyen bir düşünürün, Kant'tan, somut insanın ve ihtiyaçlarının yerine ahlâkî bir özne olarak «soyut akıllı varlığı» koyduğu noktada ayrılması gerekir.

İnsanı, hem doğanın bir parçası hem de tarihî bir varlık olarak gören ve bütün boyutlarını ele alarak onu somut gerçekliği içinde inceleyen bilimden başka hiç bir şey ahlâka sağlam bir temel sağlayamaz.

Bu temelin bilimsel olduğunu söylemek, sosyalist düşünce bakımından, **ahlâkı bilimin karşısına dikmek** demek değildir. Ahlâkı bilimin karşısına dikersek, sosyalizmi sadece ahlâkî bir gerekçe haline sokmuş yani bilimsel sosyalizmden ütopyacı sosya-

lizme dönmüş oluruz.[3] Bu temelin bilimsel olduğunu söylemek, pozitivistlerin anladığı biçimde ahlâkı bilime indirgemek demek de değildir. Ahlâkı bilime indirgersek, bir zamon Kautsky'nin işlediği hataya düşerek, her çeşit ahlâkı inkâr etmiş ve sosyalizmi sadece bir «teknik» olarak görmüş oluruz.

İnsanoğlu hakkında, insanın en özel yanlarının en eksiksiz bilgisini veren bilim tarih bilimidir. Ama tarih deyince, bu bilimi en geniş anlamında ele alıyoruz. Yani tarih deyince, önce, insanın bir parçasını oluşturduğu fizik ve biyolojik doğanın gelişmesinin incelenmesini; sonra, kendi emeğiyle kendini yaratan insanoğlunun gerçek insanî gelişmesinin incelenmesini (dar anlamda tarih denince bu anlaşılır); en sonunda da gerçekleşmekte olan tarihin yani ekonominin ve politikanın incelenmesini kastediyoruz.

A. Biyoloji'nin Bize İlk Öğrettiği Şey Nedir?

Biyolojinin Bize İlk Öğrettiği Şey, İnsanın, Doğanın Bir Parçası Olduğudur.

İnsan doğanın bir parçasıdır.

İnsan doğaya bağlı bir parçadır. Doğanın bir anı, bir uğrağı (moment), bir basamağıdır.

İnsan, uzay bakımından, doğanın bir bölümünü oluşturur. İnsanoğlunun dokusu eşyanın dokusun-

---

3. Reformcu sosyal - demokratların ve revizyonistlerin sık sık girişikleri bu teşebbüs ilk olarak Alman profesörü Vorlander tarafından Kant ve Marx (1905) adlı eserinde gerçekleştirilmiştir. Yazar, bu eserinde, marksist sosyalizmi, Kant ahlâkı üzerine temellendirmek istemiştir. Kautsky, bu eseri eleştirirken pozitivist bir yanılmaya düşmüştür.

dandır. Yani gövdesinin dokuları, öğeleri bakımından, öteki gövdelerin dokularından farklı değildir. İnsanoğlu öteki maddî varlıklar arasında bulunan maddî bir varlıktır; aynî fizikoşimik belirlenmelerin ve yasaların etkisindedir; onlara başeğer. Hayatı için gerekli alışverişler, yani soluması, aldığı besinler, giyimi ve barınağı insanı doğaya bağlar. Doğanın tümü onun gövdesidir. Marx, bunu, «insanın organik olmayan gövdesi» sözleriyle anlatıyordu.[4]

İnsanoğlu, doğayla tek bir varlık oluşturur. Yaşayabilmek için doğayla arasında değişmez ilişkiler kurmuştur. Doğa üzerinde egemendir oma bu egemenliği bir fatihin yabancı bir halk üzerindeki egemenliğine benzemez; insan doğaya bütün gövdesiyle, bütün kanıyla, bütün beyniyle aittir.

İnsanoğlu, zamon bakımından da tabiatın bir uğrağıdır (anıdır). İnsanın varlığında çok eskilerden gelen kozmik bir kalıtım vardır. Yeryüzü üzerinde üç milyar yıl önce boygösteren büyük bir ağacın, yani hayat ağacının en mükemmel yemişidir insanoğlu. İnsanın içinden çıktığı dallardan biri, yani omurgalılar, dört yüz milyon yıl önce ortaya çıkmışlardır. Memeliler dalı ise yüz yirmi milyon yıl geriye uzanır. Bugünün insanını vermiş olan dal, otuz milyon yıl önce maymunlardan ayrılmaya başlamıştır. Sonra temponun hızlandığını görüyoruz: Pitekantrop ile aramızda sadece yüz bin; Neanderthal insanla altmış bin yıl vardır. Cro-Magnon insan ise pek uzağımızda değildir.

---

4. Marx, Manuscrits de 1844, Ed. Sociales, 1962, s. 62

Başka bir açıdan ele alırsak, merkezî sinir sisteminin belli bir karmaşıklığa ulaştığı zaman, yani beyin kabuğu sinir hücrelerinin sayısı aşağı yukarı ondört milyara yaşlaştığı zaman, bilinçli bir yaratığın; bir «akıllı yaratığın» yani insanın ortaya çıktığını görüyoruz.

Ama ortaya çıkmış olan bu insan da, yakın akrabaları olan gelişmiş maymunlar gibi doğaya bağlıdır ve onun bir parçasıdır. Ne var ki doğanın bir parçası olan insanoğlu, her şeyi yansıtabilmek ve organize edebilmek özelliğini taşımaktadır.

Bu biyolojik gelişme gerçeğini farketmemiz ve bu gelişmenin, sinir sistemi gittikçe zenginleşen karmaşık ve merkezileşmiş organizmaları ortaya çıkaracak biçimde gerçekleşmiş olduğunu ve kendimizin de bu büyük kozmik akışın içinde bulunduğumuzu kavramamız, bir ahlâkı temellendirmemize yetmez. Bu sadece normal ile marazî; daha fazla gelişmişle daha az gelişmiş arasında bir ayrım yapmamızı ve böylece bir «varlık sağlığı koruma bilimi» ya da bir teknik ortaya koymamızı mümkün kılar.

Ama bu gerçekleri görmemiz, bilincin nasıl oluşmuş ve ortaya çıkmış olduğunu gösterdiği için bizi bireyci (ferdiyetçi) ve idealist hatalara düşmekten kurtarır. Yani bize, bilincin, yokluktan ve hiçlikten doğmuş yapayalnız ve mucizeli bir şey olmadığını ama doğanın evrensel gelişmesinin bir ânı, bir uğrağı olduğunu gösterir.

Marksizm-öncesi maddecilik, mekanist bir maddecilik olduğu için biyolojinin ve tarihin gelişmelerini gözönünde tutmuyor ve insanı toplumsal ilişki-

lerinin tümü olarak görmüyor yani insanı pratik toplumsal etkinlik olarak görmüyor ve bu sınırlarından ötürü mekanist madde anlayışından kalkarak insan düşüncesinin nasıl ortaya çıkmış olduğunu açıklayamıyordu. Nitekim idealizm de katkısız düşüncelerı hareket ettiği için madde hakkında yeterli bir fikir sağlayamıyordu.

Bu sorun, bilimsel olarak ancak evrim teorileri ortaya çıktıktan; Diderot, Lamarck ve en sonunda Darwin, varsayımlarını açıkladıktan sonra ele alınabilmiştir. Bu teori ileri sürüldükten sonradır ki, bilincin ve düşüncenin, madde içinde ortaya çıkan belli bir gelişmenin ardından ve hayvanların davranışlarının aşılmasıyla ortaya çıkabildiğini ileri süren çok önemli bir fikir yani bilincin doğuşu hakkındaki maddeci diyalektik görüş ortaya atılabilmiştir.

Demek ki, insanoğlu, tepeden tırnağa varlığa ve bu varlığın gelişmesine bağlıdır; onun içinde yer almıştır. İnsanoğlu, kendi bilincine varmış olan evrimdir. J.P. Sartre'ın, «insan kendisiyle birlikte hiçliği dünyaya getirmiş olan varlıktır» derken söylemek istediği doğru değildir. Sartre'ın felsefesinde gördüğümüz bilinç-varlık ilintisi varlığın kendisiyle kurduğu bir diyalektik ilinti değil, hiçlikle varlık arasında bulunan bir ilintidir. Oysa, mutlak ve soyut bir olumsuzlama yoktur. Hegel'in daha önce açıkladığı gibi, her olumsuzlama, belli bir şeyin olumsuzlanmasıdır. Sözgelimi, insan bir boşluk ya da hiçlik içinde başkaldırmaz; insanın başkaldırması, içinde yaşadığı tutsaklığa, sömürge hayatına ya da yoksulluğuna karşıdır. Bir şeyi olumsuzladığımız yani inkâr ve reddettiğimiz zamon (yani başkaldırdığımız

zaman) bu olumsuzladığımız ve reddettiğimiz şey belli bir şeydir: o güne kadar içinde bulunduğumuz, o güne kadar olduğumuz şeydir. Bu reddetme, varlığımızın dile gelişidir; varlığımızın diyalektik gelişmesinin bir uğrağıdır. Yoksa hiç bir koşula bağlı olmayan ve hiç bir şeye yönelmemiş olan kendinde bir olumsuzlama; mutlak bir «hayır» deme; ya da soyut bir başkaldırma değildir.

Oluş halindeki doğaya bağlı olduğumuzu bu doğanın bir parçasını oluşturduğumuzu görünce, bireyciliğin (ister Nietzche'ci, ister Gide'ci, ister varoluşçu olsun) boş iddialarından ve kuruntularından kurtulmuş oluruz.

Bilimlerin bize öğrettiklerinden, daha ilk adımda ve keyfi bir şekilde soyutlamalar yapmaya kalkışmazsak ,kendi varlığımızın içinde evrenin tüm bir görüntüsünü buluruz. İnsanoğlu öz varlığının kaynaklarını bütünsel (total) dünyada aramak zorundadır. Özgürlüğünün seçişini, hiçliğin sessizliğinde ve ıssızlığında dile getiren yapayalnız bir varlık hiç bir zaman var olmamıştır. İnsanoğlu, daha doğuşundan beri, bütün varlıkları içinde taşımaktadır; bu varlıklara binlerce görünen ve görünmeyen, dolaylı ve dolaysız ilintilerle bağlıdır. Ama bu ilintiler her zaman birer canlı ilinti olarak kalmışlardır.

İnsan hakkındaki maddeci görüşümüzün bize ilk sağladığı şey, bir parçası olduğumuz ve bizi bağrında taşımış olan bütünün yüceliği hakkında bilinç edinmemizdir. Daha dünyaya gelmeden önce, kozmik sorumluluğumuz bağımlanmış bulunuyordu.

B. Tarihin Bize Öğrettiği Şey nedir?

Tarihin bize öğrettiği, insanoğlunun kendi eme-

ğiyle yaratılmış olduğu ve bu emeğin toplumsal bir emek olduğudur.

İnsanoğlunun ortaya çıkışı yeni bir çağ açmış ve evrimin yeni bir sıçrayış yapmasını sağlamıştır.

Biyolojik tarih ile, asıl insan tarihi arasında ne gibi temel bir fark vardır? Marx şöyle diyor:

«İnsan tarihi, doğanın tarihinden şu bakımdan ayrılır: İnsanoğlunun tarihini biz kendimiz yapmış olduğumuz halde, doğanın tarihini biz yapmış değiliz.»[4]

Hayvan doğaya uyar (intibak eder), oysa insanoğlu doğayı değişikliğe uğratır. Ve doğayı değişikliğe uğratırken kendisini de değişikliğe uğratır. Bundan dolayı tarihin temposu gittikçe hızlanır.

• • •

İnsan tarihinin çıkış noktası «insana özgü emeğin» belirdiği andır.[5] Emek insanın özünü oluşturur. İnsanoğlu, emek sayesinde, kendini durmadan yaratır ve geliştirir.[6]

Emek (çalışma, iş), insanla doğanın geri kalan kısmı arasında cereyan eden bir fiildir. Ama emek, insanın doğayla arasına bir aracı koyması bakımından, tam anlamıyla insani bir fiil niteliği taşımaktadır. Bu aracı, âlettir. İmdi, bu âlet, tek tek insanların ortaya koydukları yaratışları bir araya getirmiş ve

4. Marx, Le Capital, II. Ed. Soc, s. 59 not. Engels, Dialectique de la Nature, s. 42.

5. Le Capital, I, 180. Ayni konu için bakınız: l'Idéologie Allemande, Ed. Costes, VI, 154 - 55 ve 165.

6. Manuscrits de 1844. Ed. Soc, s. 132 ve 144.

biriktirmiş olan sayısız kuşakların kollektif emeğinin ürünü olduğu için insanoğlu ile doğa arasındaki ilişki, doğrudan doğruya yani dolaysız bir ilişki değildir; bu ilişki toplumdan geçen dolaylı bir ilişkidir.

İnsanlık tarihi, başlangıçta, âlet ve avadanlık üzerine kurulmuştur. Bu âlet ve avadanlıkların çeşitleri, insanlık tarihinin ilk çağlarını birbirinden ayırır. Bundan ötürü, yontma taş, cilâlı taş, bronz ve demir çağlarından söz edebiliyoruz. Bu tarihöncesi çağda, insanoğlunun varolageldiğini gösteren biricik kanıt, âletlerin bulunuşudur. Hegel'in «aklın hilesi» diye adlandırdığı bu özellik insanoğlunun ortaya çıkmış olduğunu gösterir.

«Emek araçlarının (âletlerin) yaratılması ve kullanılması insan çalışmasını (işini) her çeşit çabadan ayırt eden en kusursuz ölçüttür. Bundan ötürü, Franklin insanı şöyle tanımlamıştı: İnsan, âlet yapan bir hayvondır.»[7]

Emekle birlikte, insanoğlunun fizik varlığı da değişikliğe uğramaya başlar: Emeğin hem organı hem de ürünü olan el, özel işlerde kullanılmaya başlar; bundan dolayı çenekemiği eski önemini kaybeder. Çünkü, elin oynadığı rol büyüdükçe çenekemiğinin işlevleri önemini kaybeder ve böylece çiğneyici kasların kafatasını ve beyni saran kuşağı incelir; bunun sonucu olarak kafatası ve beyin serbest kalır ve gelişebilir. İki ayak üzerinde durma hali genelleşir; beslenme konusunda büyük değişiklikler olur (özellikle ateşin bulunmasından sonra olmuştur bu) v.b...

---

7. Le Capital, Ed. Soc. I, 182.

Emekle birlikte, yani doğanın bilinçli bir şekilde değişikliğe uğratılması ile birlikte, insanoğlu ortaya çıkar.

— Emek, işbölümünden doğan yeni tip toplumsal ilişkiler yarattığı için, sadece insanoğlunun tarihinde rastladığımız toplumların ortaya çıkması sonucunu verir. Bir insan toplumunu, bir maymun sürüsünden ayıran şey, kollektif emektir (çalışmadır).[8]

Dilin doğması ve gelişmesi de, bütün öteki hayvan topluluklarından farklı olan bu yeni tip toplumsal hayatın, yani insan toplumunun bir sonucudur. Dil, toplumsal emekten (çalışmadan) doğmuştur, herhangi bir iş yapılırken bu işi yapanların çabalarını haykırma yoluyla birbirine bağlamak ve düzenlemek amacından doğmuştur. Haykırışın karmaşıklığı, zamanla, yapılan işlerin karmaşıklığı ölçüsünde artmıştır. Buna karşılık, dilin gelişmesi, kendisini doğurmuş olan emeğin üzerinde etki göstermiştir. Yani dil, deneylerin toplanıp biriktirilmesini, işbölümünün kolaylaştırılmasını sağlayarak, kaynağı olan emek üzerinde diyalektik bir şekilde etki yapmıştır.

Bu toplumsal işbirliğinin özelliği, işbirliği ile elde edilen ürünün, toplum üyelerinin tek tek yapacakları çalışmaların toplamından fazla olması ve ancak kollektif bir güç olarak işleyebilmesidir.[9]

Böylece, birey (fert) ve bu bireyin taşıdığı insani zenginlik, topluma bağlı olarak beliriyordu: Bütün

---

8. Engels, **Dialectique de la Nature**, Ed. Soc, s. 175 - 176.

9. Marx,**Le Capital**, II, s. 19 ve **L'Idéologie Allemande**, s. 175.

geçmiş kültürü içinde bulunduran dil, bu bireyi daha önceki bütün insanlığın deposu ve taşıyıcısı haline sokuyordu; kollektif çalışma içindeki yeri ve kendisiyle ötekiler arasında gittikçe daha sıklaşan ve pekişen toplumsal bağlantılar, onun öz bireyselliğini oluşturuyordu. Bu toplumsal yanlar, bireyselliğinden çekip çıkarılsa, insanoğlu en yoksul ve sıradan bir hayvanî hayata geri dönmek zorunda kalırdı.

«İnsanî öz, tek başına ele alınan bireyin varlığının içinde bulunan bir soyutlama değildir. Gerçekliği bakımından, bu insan özü, toplumsal ilişkilerin bütünüdür.»[10]

İnsanî özün manevî zenginliği de, «gerçek ilişkilerinin zenginliğine» dayanır[11] yani bu zenginliğin sonucudur.

«İnsanoğlu kendi kendinin bilincine; kendisinin başka varlıklardan farklı bir öz olduğu bilincine, bireyleri hem birbirinden ayıran hem de birbirine bağımlı kılan toplumsal işbölümü sayesinde ulaşabilmiştir. Bu bilinç, artık, hayvan bilincinden köklü bir şekilde farklıdır.»[12]

Tarihte, insana özgü olan şey, belli bir planı göz önünde tutarak doğayı değişikliğe uğratmasıdır yani bir amaca yönelmiş bir bilincin ortaya çıkmış olmasıdır. Marx bu konuda şöyle yazıyordu:

«En kötü mimarı en usta arıdan ilk ağızda ayı-

---

10. Marx, Feuerbach Üzerine Tezler, no 6. Bakınız : F Engels, L. Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, Sosyal Yayınlar, no. 2.

11. L'Idéologie Allemande, VI, s. 181.

12. Manuscrits de 1844 s. 63 ve not.

ran şey, mimarın herhangi bir hücreyi petek içinde kurmadan (inşa etmeden) önce kafasında kurmasıdır. Emeğin ulaştığı sonuç, emekçinin kafasında daha önceden bir düşünce olarak vardır... Emekçi, işini yaparken amacını bilinçli bir şekilde gerçekleştirmiş olur ve bu bilinç emekçinin etkinliğinin ne biçim olacağını bir yasa gibi belirler.»[13]

Bu bilinçli amaçlılıkla birlikte, doğanın genel tarihinde, öncekilerden nitelik bakımından farklı yeni bir çağ açılmıştır. Çünkü artık, «İnsan doğayı kullanmakla yetinmez ona egemen olur.»[14]

İnsanoğlunun gerçekleştirmek istediği amaçlar gittikçe genişlemiş ve karmaşıklaşmıştır. Çünkü hayvan, o anlık fizik ihtiyaçlarının etkisiyle hareket ettiği ve çaba gösterdiği halde, insanoğlu anlık ihtiyaçlarından sıyrıldığı zaman bile çaba harcıyor ve yeni şeyler yaratıyordu. Demek ki, insanoğlu sadece ihtiyaç yasasına uyarak değil, evrensel bir yasanın gereğine uyarak ürün vermektedir.

İnsanın, öteki hayvanlardan farklı olarak bilinçli amaçlara ve evrensel yasalara göre hareket etmesi, evrimin nitelik bakımından yeni bir aşamaya geçmiş olduğunu göstermekte ve bu yeniliği kavrayabilmemiz için yeni kategorilere başvurmamız gerekmektedir. Biyolojik fenomenlerin (olayların) içeriği (muhtevası), bu fenomenler fizik ve kimya yasalarına indirgendiği (irca edildiği) zaman nasıl tükenmezse; insan davranışının incelenmesi de, biyolojiden alınmış yasalara indirgendiği zaman aynı şe-

13. Le Capital, I, 181.

14. Engels, Dialectique de la Nature, s. 179 - 80.

kilde tükenmez. Başka bir deyişle, insan davranışında bulunan özel yanları incelememiz için biyoloji yasaları yeterli değildir.

İnsanın belli bir amaç göz önünde tutarak hareket ettiğini söylemek, her insan davranışının bir «anlamı» olduğunu söylemek demektir. Bundan dolayı, insan davranışlarının taşıdığı anlamı açıklamak istediğimiz zaman, bu davranışları çözümlemeden geçirmemiz; nedenlerini ve karşılıklı etkileri ortaya dökmemiz yeterli değildir. Bu çözümlemenin yanı sıra, davranışları kavramamız da gereklidir.

Şimdi, marksizmin bu insan görüşünün, ahlâk bakımından taşıdığı önemi belirtmeye çalışalım. Her insan davranışının bir anlamı olduğunu kabul ederek insanı, sadece bir dizi nedenle ve karşılıklı etkiyle açıklamaya kalkışmamak yani insanı bir «eşya» gibi ele almamak, ama onu kavramaya çalışmak, insanı belli bir biçimde sevmek demektir. Bu bir psikoloji yöntemi ya da bir ruh hastalığı tedavi tekniği değil, gerçek insani ilişkilerin ilkesi ve ahlâkın bilimsel temellerinden biridir. Ahlâkın bu bilimsel temeli, insana, özüne uygun bir biçimde davranmamızı buyuruyor bize. Yani insana, çalışan yaratan ve davranışlarının temellerini bilinçli bir şekilde koyduğu amaçlarına göre kuran bir yaratığa davranmamız gerektiği biçimde davranmamızı buyuruyor.

Bu insan görüşünden çıkan ahlaki sonuçlar, çok derin ve önemlidir. Düşüncemizi somut bir biçimde açıklayabilmek için biri çalışma öteki propaganda alanlarından alınmış iki örnek verelim.

Kapitalist rejimde, emeğin üretkenliğini (pro-

ductivité) artırmak için kullanılan en gözde yöntemlerden biri «Taylorizm»dir. Bu yöntemi yaratan Amerikalı mühendis Toylor, işçilere şöyle diyordu.

«Düşünce, elle yapılan işlerin hızını azaltır. Bundan dolayı düşünmeyi yasak ediyorum size: Düşünmeleri için başkalarına para verilmektedir.» Emeğin organize edilmesi ve «rasyonelleştirilmesi» hakkında ileri sürülen böyle bir görüş, işçiyi makinenin bir parçası haline getirmekte ve başka bir deyişle, insan varlığında bulunan kaslardan, kemiklerden ve sinirlerden başka hiç bir şeyin kullanılmaması amacına yönelmiş bulunmaktadır. Yani bu görüş, insanı bir eşya gibi ele almaktadır.

Buna karşılık, sosyalist çalışma ve emek anlayışı, sadece çalışma hızının artırılmasını ya da el ustalığının üstün bir düzeye ulaştırılmasını göz önünde tutmaz. Sosyalist emek anlayışı, her şeyden önce, insanın yaratıcı yanının; yeni şeyler yapma konusundaki atılganlığının ön plana geçmesi amacını güder. Yani burada amaç edinilen emek üretkenliği, insanın fizik güçlerinin değil, her emekçide bulunan insani özün yani eleştirici ve yaratıcı düşüncenin geliştirilmesine dayanmaktadır.

Propaganda bakımından da kapitalist yöntemlerle sosyalist yöntemler arasında aynı farkın bulunduğunu görüyoruz. Hitler, Amerikan reklâm yöntemlerine ve insan anlayışına dayanarak, **Kavgam** adlı kitabında, faşist propagandanın nasıl yapılması gerektiğini açıklamıştı. Hitler bu kitapta, kalabalık karşısına çıkan bir hatibin «en kafasız» insanı bile heyecanlandıracak biçimde konuşması gerektiğini söylemiştir. Bu amaca varırsa, hatip, başarı ka-

zandı demektir. Her antidemokratik rejim, insanı propaganda ya da reklâm yoluyla şu ya da bu yola sürüklenmesi gereken bir yaratık olarak görür. Bundan ötürü, her antidemokratik rejimde, insana karşı duyulan ortak bir küçümseme buluruz. Bu çeşit rejimlerde, kütlelere sabit fikirler aşılanmak istenir; bir yalan, bin kere tekrarlanınca hakikat olarak benimsenir diye düşünülür. Hitler bu düşüncelere dayanarak propaganda yapıyordu.

Oysa sosyalist anlayışa göre, her vatandaşın bir devlet adamı gibi düşünmesi ve davranması amaç edinilmiştir. Yani her vatandaş, devlet işlerine etkin bir biçimde katılabilecek şekilde yetiştirilmelidir; bundan ötürü, sosyalist ülkelerde okuma-yazma bilmeyişle yapılan savaş en önemli ve ön planda gelen bir mücadele olarak ele alınmıştır.

Sosyalizm ile birlikte, insanoğlunun tarih-öncesinden sıyrılmaya başladığını etraflıca göstermeden önce, insanoğlunun emek ve bilinçli amaçlılık sayesinde, hayvani hayatın alt basamaklarını nasıl aşmış olduğunu ve doğa içinde yeni bir «alan» kurmadan önce uzun bir tarihi nasıl geçirmiş olduğunu açıklamaya çalışalım.

C. Ekonomi Politik Bu Konuda Bize Neler Öğretiyor? Ekonomi Politik Bu Konuda, İşbölümünün, Özel Mülkiyeti ve Emeğin Yabancılaşmasını Doğurduğunu Öğretiyor.

Emeğin toplumsal (sosyal) organizasyonu gelişmeye başlayınca, ilerlemenin diyalektik bir karakter aldığını görürüz. İşbölümü iki yanlı sonuçlar doğurur. Yani işbölümü, hem insanın doğa üzerindeki,

hem de insanın insan üzerindeki egemenliğini artırır.

İşbölümünün doğurmuş olduğu asıl olumlu sonuç, insanoğlunun doğa üzerindeki egemenliğinin (iktidarının) inanılmayacak ölçüde fazlalaşmasıdır.

Ama işbölümünün, birçok olumsuz sonuçları da vardır.

Çünkü işbölümü ile mübadele ve üretim araçlarının özel mülkiyeti, biri var olunca ötekileri de var olan gerçeklerdir.

Toplumsal işbölümü, kendisiyle birlikte, zorunlu olarak mübadele olayını da getirir; böylece insanlar arasında rekabet ve kazanç hırsı da doğar.

Mübadele, mübadele değerlerinin birikimini mümkün kılar.

«İşbölümü» ve «özel mülkiyet» sözleri, birbirine özdeş olan sözlerdir; işbölümü denince etkinliğe olan ilişkisi bakımından dile getirilmiş olan şey, özel mülkiyet denince etkinliğin ürününe ilişkisi bakımından dile getirilmiştir.»[15]

Böylece, bireylerin özel menfaati (ya da birey gruplarının menfaatleri), genel menfaatle bir ve ayni şey değildir; tam tersine genel menfaatle çatışma haline girmiştir.

Mübadele şebekesi içinde, herkes, başkaları için değil kendisi için üretim yapmaktadır.

«Bu yabancılaşmış (aliéné) insanın toplumu, kendi öz varlığının bir karikatürüdür.»[16]

Yapılan çalışmalar, sadece dış görünüş bakı-

---

15. Marx, **L'İdéologie Allemande**, Ed. Soc. s. 31
16. Marx, **Cahiers d'extraits de 1844**

mından birbirinin tamamlayıcısıdır; aslında insanlar arasındaki gerçek ilişki, karşılıklı yağma ilişkisidir. Rekabetden doğan bu kazanç kargaşasında, herkes, bir başkasının ihtiyacından mümkün olduğu kadar fazla kâr elde etmeye ve sömürebileceği başka ihtiyaçları yarotmağa çalışır.

Kapitalizmin ilk ortaya çıktığı sırada, İngiliz filozofu Hobbes, «İnsan insanın kurdudur» diyerek bu durumu çok güzel açıklıyordu.

Zenginliklerin ve üretim araçlarının birkaç kişinin elinde birikip toplanmasıyla, insanların çoğu için, yani üretim araçlarına sahip olmayanlar için, emek (çalışmak) taşıdığı insanî anlamı kaybediyordu, yani yabancılaşıyordu.

Özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla birlikte, üretim araçlarını kaybetmiş olan kimseler (köle, toprak kölesi ya da işçi) bakımından, insanoğlunun çalışırken göz önünde tuttuğu bilinçli amaç ile bu amaca ulaşması ya da bu amacı gerçekleştirmesi için kullandığı araçlar arasındaki organik ilinti ortadan kalkıyordu.

Böylece insanoğlu, emeğinin ürününden ayrı düşüyordu; nesneye kattığı hayat, doğayı düzenleyen insanın gelişmesi ya da zenginleşmesi sonucunu doğurmuyordu artık. Tam tersine, Marx'ın yazdığı gibi, «emeğin yarattığı nesne, yani kendi ürünü, üreticinin karşısına bir yabancı varlık gibi; bağımsız kuvvet gibi dikiliyordu.»[17]

İnsanoğlunun emeği, kendi amaçlarının; kişisel tasarılarının gerçekleştirilmesi değildi artık; emeği-

17. Manuscrits de 1844, s. 57.

nin yönelmiş olduğu amaç üzerinde bilinçli bir şekilde kontrolde bulunmak olanağını kaybetmişti; bir başkasının amaçlarını gerçekleştiriyordu. Kişisel bir eser ortaya koyamamakta ve kimin eseri olduğu bilinmeyen «emtia»nın üretilmesinde ne olup ne bittiğini göremeden çalışmaktaydı. Kapitalizm çağında, buna bir de kimin eseri olduğu bilinmeyen «artı-değer» ekleniyordu. İnsanoğlu, amaçlar koyan bir varlık olmak niteliğini kaybetmişti; bir araç yani üretimin bir aracı haline gelmişti; üretim sürecinin nesnel bir uğrağından (ânından) başka şey değildi. Emekçinin yabancılaşmasının gösterdiği manzara işte budur.

Emekçinin içine düştüğü bu durumun ikinci bir özelliği de, sadece ürünün değil, üretim fiilinin de yabancılaşmasıdır. Yani emek, insanın kendi-benliğinin ötesinde bir şeyler yaratmak konusunda duyulan bir iç ihtiyacın dile gelişi değildir artık. Emek, amaçlarına yabancılaşmış olmasından ötürü, bir dış zorunluk (mecburiyet) haline gelmiştir. Emekcinin yapması gereken hareketler, bu emekçiye üretim çarkı içinde verilmiş olan yer tarafından, yani emekçinin dışından dikte edilmektedir. Başka bir deyişle, emekçinin yapmak zorunda olduğu hareketler, âlet ya da makina tarafından önceden belirlenmiştir. Büyük sanayiin ortaya çıkışıyla, işçinin, demir ve çelik mekinelerin etten bir ekl haline gelmiş olduğunu söylemiştik.

Demek ki, çalışma, insani biçimi içinde dile gelen ihtiyacın, yani yaratma ihtiyacının bir sonucu

değildir artık; tam tersine Marx'ın belirttiği gibi «bir ihtiyacın giderilmesi değil, emek (çalışma) dışında ihtiyaçlarını gidermek için kullandığı bir araçtır».[18]

İnsanda gerçekten insani olan şey yani emek (çalışma), insanın hayvanî ihtiyaçlarını gidermek için başvurulan bir araç haline gelmiştir:

«Yabancılaşmış emek, insanın asıl hayatını, fizik varlığının aracı haline getirmiştir.»[19]

Yabancılaşma kavramını iyice açıklayabilmek için, bu kavramın taşıdığı anlamları açıklamaya çalışalım. Marx, «yoksullaşma» (paupérisation) kavramını da yabancılaşma kavramına dayandırmış ve Manuscrits de 1844'de (1844 Müsveddeleri), yabancılaşma ile ilgili çözümler yaparak «yoksullaşma» yasasını; yani emekçinin ortaya koyduğu ürünün gücü ve önemi arttıkça, bu emekçinin sefaletinin de artacağını dile getiren bu yasayı açıklamıştır. Yabancılaşma olayı üzerinde yapılan bu çözümleme, Marx'ın düşüncesinde, Alman Felsefesinin, İngiliz ekonomi politiğinin ve Fransız sosyalizminin birbirine bağlandığı önemli bir noktadır. Şimdi bu bu kavramın taşıdığı çeşitli anlamları görelim:

1. Yabancılaşmanın, önce «felsefi» bir anlam taşıdığını görüyoruz. Bu anlam bakımından, yabancılaşma, insanın kendi özünü oluşturan şeyi kaybetmesi ve bunun sonucu olarak nesnenin özne üzerinde (oblenin süje üzerinde) egemenlik kurması demektir. Hegel'de bu kavramın teolojik bir kaynaktan geldiği görülür. Marx, ekonomik yabancılaşmayı, dini yabancılaşmaya sık sık benzeterek bu özel-

18. Manuscrits de 1844 s. 60

19. İbid. s. 64

liği hatırlatmaktan geri kalmaz: «İşçi, çalışarak kendini ne kadar fazla harcar ve yarattığı nesnel dünya, karşısına ne kadar kuvvetli bir halde çıkarsa, kendisi ve iç dünyası o kadar yoksullaşır ve ayni zamanda kendi öz malı olan nesneler gittikçe azalır. Dinde de ayni olaylarla karşılaşıyoruz. Kendini Tanrıya adadıkça, insanın, kendi kendine egemen olması ayni ölçüde azalıyor.» Kapital'de, emek ürününün, kapitalist toplumda, baskı altında tutucu yabancılaşmış bir görünüşe nasıl büründüğünü, «Metaın Fetiş Karakteri ve Sırrı» adlı bölümde açıklamış olan Marx, ayni benzetmeyi bir kere daha yapıyor.

«Bu olayın bir benzerini dinî hayatın yarı karanlık bölgelerinde aramamız gerekir.»[20]

Hegel, yabancılaşma deyince, zihnin, yaratmış olduğu şey içinde kendi öz eserini tanımayışını ve kendi öz ürününü yabancı bir gerçeklik gibi ele almasını kastediyordu. Burada, zihnin kapılmış olduğu bir hayal yani bir aldanış söz konusu olduğuna göre, bu hayali ortadan kaldırmak için felsefî bir içdüşünme (reflexion) yeterdi. Ama Marx, Hegel'in bu çözüm şekliyle yetinmemiş ve yabancılaşmonin yani bu aldanışın maddî bir biçimde nasıl açıklanabileceğini araştırmıştı. Ve böylece, işbölümüyle birlikte özel mülkiyet ortaya çıktığı zaman, mübadeleler akımı içine giren herhangi bir ürünün, üreticinin kontrolünden kaçtığını ve üretim araçları sahibi-

---

20. «Metaın fetişizmi», «yabancılaşma», v. b. kavramlar için bakınız: R. Garaudy, Jean - Paul Sartre ve Marxisme, (Açıklamalar), çeviren: S. Hilâv, Sosyal Yayınlar, No: 4. (Ç.N.)

nin elinde, emekçiye yabancı bir kuvvet haline geldiğini göstermişti.

2. Yabancılaşmanın, bir de ekonomik ve hukukî anlamı vardır. Bu anlamda, yabancılaşma denince bir mülkiyetin bir başkasına devredilmesi kastedilir. Ticaret toplumunda, yabancılaşmanın en çok rastlanan biçimi, satış'tır. Marx, yabancılaşma kelimesinin bu anlamını Manuscrits de 1844'da, felsefî anlamıyla sıkı bir bağıntı içinde kullanmıştır. «Yabancılaşmış Emek» adlı bölümde şöyle diyor Marx:

«İnsanın emeğini kontrolünden kaçırması, yani emeğini yabancılaştırması nereden doğuyor?. Özel mülkiyetin kaynağı ile ilintili soruyu, insanî gelişmenin yürüyüşü ile ilintili soru haline getirdiğimiz zaman, sorunun çözülmesi konusunda büyük bir adım atmış olduk.»

Manuscrits de 1844'de bir ulusun biricik zenginlik kaynağının tarım olduğunu ileri süren «fizyokratları» eleştiren Marx, daha o yıllarda, ister toprağa ister sanayie uygulanmış olsun, zenginlik yaratan biricik şeyin emek olduğunu göstererek, daha sonraları Kapital'de metaın «fetişizmi» diye adlandıracağı şeyi ilk olarak dile getirmişti. Ayrıca, zenginliğin üç kaynağı olduğunu (sermaye kâr; toprak, rant; emek de ücreti doğurur) ileri süren klasik ekonomi bilginlerinin teorilerini de ilk olarak bu yazılarında çürütmüştü.

Marx, Manuscrits'de, yabancılaşma konusunda açıklık ifadeler kullanmıştır: «Özel mülkiyet, yani insanın yabancılaşması» (s. 87), «Özel mülkiyet, yabancılaşmış insan hayatının maddî ifadesidir.» (s. 88), «sermaye, yabancılaşmış emeğin bir bölümü-

dür.» (s. 106). Sermaye yabancılaştırılmış emeğin bir bölümüdür, ama üretim araçlarına sahip olanların, belli üretim ilişkileri içinde yani kapitalizmin üretim ilişkileri içinde topladıkları ve biriktirdikleri bir emektir. Nitekim, «sermaye, kendisine karşı tamamen yabancılaşmış olan insandır» (s. 122) ve para «insanlığın yabancılaşmış kuvvetidir.» (s. 109.) Para, insanların üstünde, yabancı ve insan dışı bir kuvvet gibi yükselir. Bu yabancılaşma, alım ve satımın egemenliğinde bulunan bir ticaret düzeni kurulduğu zaman gerçekleşebilir: «Yabancılaşmış ve satılmış emek yüzünden işçi ile emek arasındaki ilişki, emeğe yabancı ve emeğin dışında bir insanın emekle arasında bulunan ilişki haline gelir.»

Contribution à la Critique de L'Economie Politique (Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı) adlı eserinde (1859) Marx, yabancılaşmanın felsefi ve ekonomik anlamları arasındaki ilintiyi apaçık bir biçimde ortaya koymuştur. İnsanoğlu, emek ile yani çalışmayla varlığını nesnelleştirir yani bir nesne halinde maddileştirir (elle tutulur hale getirir). Bu, her çeşit üretim düzeni için doğrudur. Ama, bir ticaret toplumunda, insanın yarattığı bu nesne yabancılaştığı zaman, yani dar ekonomik ve hukuki anlamıyla «mübadele akımının içine girdiği»[21] zaman, tüccar ya da üretim araçlarına sahip olan kimse için bir olanak doğmuş olur. Bu olanak, başkalarının emeğinin sonuçlarını yani başkalarının emeğinin doğur-

21. Contribution à la Critique de l'Economie Politique, s. 21.

duğu ürünleri toplamak ve biriktirebilmek olanağıdır. Yabancılaşmaya uğrayan şeyler sadece metalar (emtia) değildir, aynı zamanda emek de: «bireysel emeklerin evrensel yabancılaşmasından doğan toplumsal emek» de yabancılaşmıştır.[22]

Yabancılaşmış olan emek yani sermaye halinde birikmiş olan ölü emek, canlı emeğe yabancı bir hale gelir ve canlı emeği egemenliği altında tutarak kendine tutsak eder.

Bu eserde, Hegel ve Feuerbach'ın etkisinden tamamen kurtulamamış bir felsefi dil içinde, işçi sınıfının mutlak yoksullaşması yasasının ilk olarak dile getirildiğini görüyoruz. Sözü geçen yasa (Marx'ın daha sonra bilimsel bir şekilde ispatlayacağı gibi, kapitalist toplumun gelişmesinin temel yasasıdır), emekçinin hayatının gittikçe büyüyen bir parçasının, sermayenin ücretlisi olmasından dolayı yutulması (ortadan kaldırılması) sonucunu doğurur.

3. Yabancılaşmanın, devrimci bir anlamı da vardır. Aynı anlamın Manuscrits'den bu yana Marx tarafından sürekli olarak kullanıldığını görüyoruz. Yabancılaşma, özel mülkiyetle birlikte doğmuştur ve ancak onun aşılmasıyla sona erecektir. Marx şöyle diyor:

- «Sosyalizm, özel mülkiyetin olumlu bir biçimde aşılması (özel mülkiyet, insan benliğinin, insani yanlarına yabancılaşması demektir) ve bunun sonucu olarak insani öze, insan tarafından ve insan için sahip çıkılmasıdır.»[23]

---

22. İdem, s. 33.

23. Manuscrits de 1844, s. 87.

Bu satırlar, sosyalist bir hümanizmanın temellerini dile getirmektedir. Yani bu çeşit devrimci bir hümanizma anlayışı kapitalist düzenin sosyalizme doğru aşılmasını öngördüğü için kapitalizm içinde kalınarak hümanizmanın gerçekleştirilebileceğini ileri sürenlerin fikirlerini kabul etmez. Marx, **Manuscrits'de** şöyle yazıyor:

«Bir ücret artışı, tutsak durumunda bulunanlara verilen en iyi ücretler anlamına gelir. Bir ücret artışı, işçinin insanî hayaliyetini ve lâyık olduğu yeri sağlamaz ona.»

1865 yılında, **Ücret, Fiyat ve Kâr** adlı eserinde Marx aynı düşünceleri yeniden ele almaktadır:

«Ücretlilik düzeni içinde eşit, hatta âdil bir ücret verilmesini istemek bile, kölelik düzeni içinde özgürlük istemekten farksızdır.»[24]

Ekonomik mücadele zorunludur, ama kapitalist düzeni sosyalizme doğru aşacak ve böylece yabancılaşmanın kaldırılmasını sağlayacak olan mücadele, mutlaka politik bir mücadeledir. Bundan ötürü, sosyalizm, sadece işçi ve emekçi sınıfların insanî bir hayata kavuşmaları demek değildir, aynı zamanda evrensel bir insanî kurtuluştur. Yabancılaşma kavramı, Marx'ın gençlik eserlerinde olduğu gibi daha sonraki eserlerinde de sürekli olarak görülür.

L'İdéologie Allemande'da ve **La Sainte Famille'de** (Kutsal Aile), yabancılaşma sorunu üzerine durulmuştur. **Kapital'de**, bu kavrama sürekli olarak baş vurulduğunu görürüz. **Kapital'in** birinci Kitabın-

---

24. *Ed Soc.* s. 91.

da, Marx, metaın «fetiş» özelliği taşımasından söz açar; üçüncü kitapta da, Manuscrits'deki çözümlemeleri yeniden ele alır ve bu eski yazılarındaki terminolojiye yer yer dönerek;

«(Kapitalistin) işçiyi, kendi emeğinin gerçekleştirilmesi ve bu emeğin koşulları konusunda belli bir duruma sokmasını sağlayan dışlaşmadan ve yabancılaşmadan» söz eder. (Kitap III, Bölüm V)

Başka bir yerde (Kitap III, Bölüm XXIV), Marx, sermayeyi tanımlamak için: kapitalist ilişkinin «fetiş biçimi» ya da «yabancılaşmış biçimi» deyimlerini kullanır. Üçüncü Kitabın kırk sekizinci sayfasında da «Kutsal Üçlem Formülü»nden yani klasik ekonomi bilginlerinin zenginliğin kaynağını üç unsurla açıklamalarından (kapital, toprak, emek) söz ederken şunları ekler :

«Eşyanın kişilik haline getirilmesi ve üretim ilişkilerinin şeyleştirilmesi (réification) yani günlük hayatın bu yaygın dini.»

Ayrıca şunları da belirtir:

«Üretimi yapan gerçek yaratıcılar, bu yabancılaşmış ve akıl-dışı biçimler içinde, yani sermaye-kâr, toprak-rant, emek-ücret biçimleri içinde hiç bir yadırgama duymazlar.»[25]

Fransa'da Histoires des doctrines économiques (Ekonomik Öğretilerin Tarihi) adıyla yayımlanmış olan Kapital'in dördüncü cildinde, Marx, çok önemli bir «ek»te «üretici emek fikri»ni tanımlaya-

25. Le Capital, Ed. Sociales, Cilt VIII. s. 208.

rak, yabancılaşmış emek (maddileşmiş emek diyor burada) yani «ölü emek» (sermaye haline gelmiş emek) ile canlı emek arasındaki ilişkileri çözümlemeden geçiriyor.[26] «Gözetme Ücreti»ni incelerken, sermayenin «kâr»ından şöyle söz ediyor:

«Bu, üretim araçlarının sermaye olarak... emeği egemenliği altında tutan bağımsız bir kuvvet olarak var olduklarını gösterir. Bu, öznenin etkinliği karşısında, üretim araçlarının taşıdığı **yabancılaşmışlık** karakterini dile getirir. Ayrıca başkasının emeğinin ürünlerine sahip çıkabilme ve bu emeğe buyruk verme aracı olmak özelliğini sermayenin taşıdığını gösterir.»

Marx, yabancılaşmanın incelenmesine ayrılmış olan bu bölümde «emeğin toplumsal karakterinin» bugünkü durumda, «bu kapitalist biçime; yabancılaşmanın bu biçimine» bağlı olduğunu belirtir ve sözü edilen bu yabancılaşmanın, kapitalizmde bulunan temel bir çelişmeyi dile getirmek için kullanılan bir deyim olduğunu açıklar. Bu çelişme, yani yabancılaşma sözüyle dile getirilen temel çelişme; emek ile sermaye, canlı emek ile ölü emek, üretimin taşıdığı toplumsal (sosyal) karakter ile sahip-çıkmanın karakteri arasındaki çelişmedir.[27]

---

26. **Histoires des doctrines économiques**, Ed. Costes.

27. **Manuscrits de 1844'da**, bu karşıtlıklar, henüz Hegel'in ve Feuerbach'ın getirdiği düşünce alışkanlıkları ve onların terminolojileri içinde açıklanmıştır. Marx'ın düşüncesi, o yıllarda özgün yanını belli etmekle birlikte terminoloji bakımından henüz bu düşünürlerin etkisinden kurtulamamıştı. Bundan ötürü, Marx sözü geçen karşıtlık ve çelişmelerden,

Demek ki, değişik bir terminoloji kullanmakla birlikte, Marx'ın, bütün eserlerinde «yabancılaşma konusu üzerinde durduğu ve bu kavramı birbirinden ayrılması kabil olmayan ekonomik ve felsefî bir anlam içinde ele aldığı görülmektedir. Bazı kimselerin sandığı gibi, yabancılaşma kavramı, Marx'ın gençlik eserlerinde ele alınmış ve sonra bırakılmış değildir. Marx, 1850 yılından önce, dahiyane bir sezişle ileri sürmüş olduğu bu varsayımı, daha sonra sağlam bir bilimsel ispatla ortaya koymuştur.

Yabancılaşma, kapitalizmin temel yanlarının içinde bulunan bir şeydir; kapitalizm, özü bakımından insanlığı yabancılaştırmaktadır. Marx, Manuscrits'de var olmak (varlık) ile malik olmak arasında ki karşıtlığı belirterek ve iki anlamlı olan propriété (mülkiyet)[28] kelimesi üzerinde durarak yabancılaşmayı felsefî bir biçimde tanımlamıştır. İnsanoğlunun, birtakım «propriété»leri yani birtakım yatkınlıkları, duyuşları, yaratma olanakları vardır ve bunlar onun varlığını karakterize eden şeylerdir. İmdi, üretim araçlarının özel mülkiyetinin sonucu olarak kapitalizm, sermaye şeklinde biriktirdiği artı-değeri üretebilmek için insanî varlığın bütün yatkınlıklarını işe sürer yani çalıştırır. İnsanoğlunun yaratma gücünün dile gelişi demek olan emek, yani insan-

---

emeğin «olumlu yanı» ve «olumsuz yanı»; ya da varlık ile malik olmak arasındaki bir karşıtlık ve antitez olarak söz etmişti.

28. «Propriété» kelimesi, hem «temel özellik», «karakter», «nitelik», hem de «mülkiyet» anlamına gelir. «Ç. N.)

oğlunun öz «propriété»si («nitelik», «öz karakter» anlamında propriété), sömürme üzerine temellenmiş bir toplumda **yabancılaşmış** hale gelir. Çünkü emeğin ürünü, üretim aracı sahibi tarafından mülk edinilmiştir yani üretim aracı sahibi üretici insanın emeğinin ürününe sahip çıkmıştır. Böylece, işçinin canlı emeği, «entia» halinde kristalleşerek, patronun elinde ölü bir emek haline girer ve sermaye biçiminde yani **malik olmak** biçiminde birikir. Sermaye ya da malik olma biçiminde biriken bu emek, artık işçiye yabancıdır ve onu buyruğu altına almıştır. Emek, bir «propriété» (tasarruf, malik olma, sermaye anlamında propriété) haline gelmiştir. Bu «malik olma», kapitalistin elinde ne ölçüde artar ve büyürse, işçinin varlığı da o ölçüde yoksullaşır ve azalır; oysa, bu «malik olma»yı olanaklı kılan, işçinin kendisidir yani işçinin emeğidir; çalışma ve yaratma gücüdür. Varlık ile malik olma arasındaki bu ilişki, kapitalist toplumun bütününün yasası haline gelmiştir.

Demek ki,

1. Yabancılaşma kapitalizmin özüdür;

2. Yabancılaşma, kapitalizmin gelişimi boyunca büyümüş ve şiddetlenmiştir.

Bu ikinci nokta, insanoğlunun gerçek insani yanlarının nasıl birer birer elinden alındığını kavramamızı sağlamaktadır. İnsanın insanlıktan çıkarılmasının ekonomik yanı, «mutlak yoksullaşma»dır «paupérisation absolue) ve bu yasa, kapitalist birikimin genel yasasının zorunlu bir sonucu olarak **Kapital**'de bilimsel bir açıdan incelenmiştir.

Para, insanın yabancılaşmış gücüdür (kuvvetidir). Çünkü, geçmiş, birikmiş ve maddileşmiş[29] emekten başka şey olmayan sermaye, insanın toplumsal gücüdür, geçmişteki bütün insanlığın emeğinin ve dehasının ürünüdür ama, birkaç kişi tarafından ele geçirilmiş ve bütün insanların karşısına yabancı, düşman ve ezici bir kuvvet olarak çıkmıştır.

«Toplumsal güç, tek tek insanların özel gücü haline gelmiştir» diyor Marx.[30]

Emekte gördüğümüz bu temel yabancılaşma, sonuçlarını, toplum hayatının bütün düzeylerine ve kesitlerine yayar.

Ekonomik düzeyde; atölyede, işin (emeğin) toplumsal bakımdan değil teknik bakımdan bölünmesi sonucunu doğurarak, işçiyi önemsiz bir hareketi ebediyen tekrarlamaya mahkûm eder. Ayrıca işçiyi, kapitaliste karşı pasif bir baş eğme göstermek durumunda bırakır. Emeğin yabancılaşması, «insanın parçalanmasına» yol açar. Ayrıca, şehir ile köy arasındaki ayrılığı doğurduğu gibi zihnî emek ile elemeği arasında ayrılığın ortaya çıkmasına da yol açar.

«Üreticinin zihnî güçleri sadece bir yanda gelişir, çünkü öteki yanlarda ortadan kalkmıştır. Bölünmüş işçilerin (ouvrier parcellaire) kaybettiği şey, sermayenin içinde tam karşılarında toplanır. İmalâttaki bölünme, üretimin zihnî güçlerini, işçilerin karşısına, bir başkasının mülkiyeti gibi ve onları

---

29. Le Capital, I. s. 183. Manuscrits, s. 106.

30. İdem, s. 138.

egemenliği altında tutan bir kuvvet olarak çıkarır.»[31]

Kimi zaman, devletin, belli bir sınıfın etkisinde kalarak bir âlet gibi kullanıldığı da görülmüştür. İşte bu, insanoğlunun yabancılaşmasının bir başka alanda, politik alanda, dile gelişidir. Çünkü bu durumda, kollektif emekten (çalışmadan) doğan kuvvet, yabancı bir kuvvet hâlinde emekçinin aleyhine dönmektedir; üretim aletlerine sahip bulunanların elinde, yabancı, gayri şahsî ve korkunç bir kuvvet haline gelmektedir. Bu durumlarda da, insanın bireysel hayatı ile asıl insanî hayatının karşı karşıya kaldığı görülür. «Soyut vatandaş» sözüyle dile getirilen kuruntu (hayal), çatışıp duran sınıfların menfaatlerinin yarattığı kargaşa içinde havada asılı kalır ve üretim araçlarını elinde tutan sınıfın fiilî egemenliğini maskelemekten başka iş görmez. Question Juive'de (Yahudi Meselesi) bu konuyu inceleyen Marx, şu sonuca varır:

«İnsanın kurtuluşu; gerçek bireysel insan, soyut vatandaşı kendisine mal edince; yani bireysel insan, ampirik hayatında, işinde, bireyler arası ilişkilerinde, insanlığına yaygın bir varlık hâlline geldiği zaman ve insanoğlu kendi kuvvetlerini toplumsal kuvvetler olarak tanıdığı zaman ve onları toplumsal kuvvetler olmaları bakımından organize ettiği zaman ve böylece toplumsal kuvveti, politik iktidar gibi görerek kendinden ayırmadığı zaman ger-

31. Le Capital, II, s. 50, L'Idéologie Allemande, VI, s. 170.

çekişebilecektir.»[32]

Ahlâk alanında da durum aynidir. Çünkü emeğin yabancılaşması ile insanlar arasındaki ilişkiler bozulmuştur; sahteleşmiştir; işe yaramaz hale gelmiştir. Başka bir deyişle insanlar gerçekten insani olan şeyle, yani tasarıların ve amaçların ortaklaşalığı ile birbirlerine bağlı değillerdir artık.

Tam tersine, emeğin «meta» haline gelmiş olduğu bir toplumun içinde, ayni gayri şahsî ve gayrı insanî piyasa yasalarına baş eğmek zorunda kaldıkları için insanlar birbirlerinin aracı, yani birbirlerinin kullandığı birer araç olmak durumuna düşmüşlerdir. Kant'ın ahlâkı, kapitalizmin zafere ulaştığı ve bu gayrî insanî dünya ile bir amaçlar dünyası arasındaki uçurumun iyice kesinleştiği bir çağda, her çeşit ahlâk olanağının ortadan kalkmış olduğunun sağlam bir saptanmasından başka şey değildir.

Gerçekten de, kapitalizmin dünyası, Kant'ın idealine taban tabana karşıt olan ve bu ideale asla yaklaşmayan bir gerçeklikti. Kapitalizm, insanı bir amaç gibi ele almak şöyle dursun; tam anlamıyla zafere ulaştıktan sonra, ücretli emekçileri bir araç haline yani müteşebbis kapitalist tarafından artıdeğer üretmeye ve kâr sağlamaya yarayan bir araç haline getirmekten geri kalmamıştı.

Söz gelimi, işçilerin ücret artırılması isteğini maliyet fiyatını yükseltemeyeceğini ileri sürerek reddeden bir patron, her çeşit insanî düşünceye hem aykırı hem yabancı olan ve sistemin tümünü

32. Question Juive, I, s. 214

yöneten bir yasayı, yani gayri şahsi ve kısıtlayıcı bir yasayı dile getirmiş olur. Burada, insanlar değil, eşyanın zorunluğu söz geçirmektedir; yani artı-değer, maliyet fiyatı, rekabet gibi birtakım yabancı ve tanrısal şeyler (eşya) söz geçirmektedir. Bunların, tıpkı alınyazısı gibi somut bir varlığı ve görünüşü vardır. Başka bir deyişle, Emekçinin ihtiyaçları ile ilintisi yoktur bunların. Potronun iyi ya da kötü bir kimse olmasıyla da ilintisi yoktur: Artı-değer yasası, rekabet yasası, kapitalist vahşî orman düzeninin amansız yasalarıdır. Kişilerin dışındadırlar ve onları aşarlar.

Böylece, insanlar ve insanların emekleri (çalışmaları, karşılıklı ilintileri), eşyanın nesnel (objektif) gelişmesinin uğrakları (anları) haline gelmiştir.

İnsanoğlu bir nesne (obje) haline girmiştir.

Yani, insanlar arasındaki ilişkiler, eşyanın arasındaki ilintiler haline gelmiştir

«Toplumun ekonomik oluşmasında görülen gelişme doğanın gelişmesine ve doğanın tarihine benzetilebilir.»[33]

Ticaret toplumunun gelişmesi, tamamlanmış şekli olan kapitolizm çağında, insanın dışında kaldığı bir zorunluğu yaratmış ve zorla kabul ettirmiştir: Malik olmanın gayri insani yasaları içinde yabancılaşmış olan insan, bu çağda, kendi özünü, yani emeğinde (çalışmasında) gerçekleştireceği amaçlar peşinde bilinçli bir şekilde koşması demek olan özünü kaybetmiştir.

---

33. **Le Capital**, I, s. 20

Sermayenin vahşi ormanında, «burjuvazi, ekonominin hayvani şekillerinden sıyrılamamıştır» diyor Marx. Bu sözler, Darwin'i okuduktan sonra, Marx'ın Engels'e gönderdiği bir mektuptan alınmıştır.

«Bu toplumda, birbirleriyle sürekli olarak karşılaşan ve çarpışan sayısız bir kuvvetler gurubu vardır ve bunların bileşkesi (yani tarih olayı) bilinçsiz olarak ve kör bir şekilde bir bütün gibi etkisini gösteren bir kuvvetin ürünü olarak ele alınabilir. Çünkü, tek tek insanlardan her birinin istediği yine öteki insanların her biri tarafından önlenmekte ve ortaya çıkan şey, hiç kimsenin istemediği bir şey niteliği taşımaktadır.»[34]

Bu yabancılaşma, hayatın bütün düzeylerinde gelişmekte ve insanı insanlığından çıkararak toplumu bölmektedir.

Ekonomik düzeyde, yabancılaşmanın, Marx tarafından Kapital'de incelenen «fetişizm» şeklinde dile geldiği görülür.

Manevi düzeyde, yabancılaşma sonunda, «iki yanlı insanların» ortaya çıktığını görüyoruz. Çünkü, emeğimin ürünü yabancılaştığı için tasarılarım gerçek bir yaratışın gerçek uğrakları (anları) olmak niteliğini kaybetmekte ve bundan ötürü tasarılarım ve düşüncelerim gerçeklikten kopmakta; eylemim de, gerçeğin belli bir gelişmesinin belli bir uğrağı olmak niteliğini kaybetmekte ve bir türlü yakalayamadığım gerçekliğin ve beni sakatlayan dünyanın

---

34. Engels, «Joseph Bloch'e Mektup», Etudes Philosophiques, Ed. Soc. s. 129

karşısında, bu eksikliğimi tamamlayan hayalî bir şey yani bir kuruntu haline gelmektedir. Aslında gerçekle ilintili halde bulunan ve bulunması gereken düşünce, yabancılaşmaya kapılarak yeni araçlar uydurmak için kullanılan bir araç haline gelmektedir. İnsanın özüne uygun olarak, dünyanın eürekli yaradılışının bir uğrağı olması gereken yani amaçların düşünülmesi ve kavranılması ödevini yerine getirmesi gereken düşünce, yabancılaşmış dünya içinde, ya öteki araçlar arasında bir araç haline gelmekte ya da amaçları kavramak ve göstermek sanatı olarak rüyaların, hayallerin ve ütopyaların öte - dünyalarına sığınmak zorunda kalmaktadır.

Böylece malik olmanın, yani yabancılaşmanın dünyası, gerçek dünya haline gelmektedir. Varlığın (var olmanın) dünyası ise gerçek dünyanın dışına çıkmayı sağlayan ve mitlere (mitoslara, efsanelere) dayanan bir kaçışa başvurmak zorunda kalmaktadır. Kısacası insan, kendi varlığından kovulmuş bulunmaktadır.

Elle tutulacak kadar apaçık olan yabancılaşma olayı, çeşitli adlar altında ve çeşitli görüş açıları içinde, çağdaş düşüncenin ve edebiyatın işlediği belli başlı konulardan biridir.

BURJUVA AHLÂKI

Marx'a göre, emek sadece nesneler üretmek gücü değildir. Emek, üretim aracılığıyla insanî olanakların gerçekleştirilmesini ve fiili (elle tutulur) şeyler haline getirilmesini de sağlar. İnsan çalışırken, hem doğayı hem de kendini değişikliğe uğratır. Marx, Hegel'in en önemli üstünlüğünü, emeği (çalışmayı) insanın kendini ortaya çıkaran ve yaratan bir şey gibi açıklamasında bulur. Ama Hegel'de, bu emek sadece soyut bir şey gibi, yani sadece düşüncenin emeği gibi düşünülmüştür. Oysa Marx, emeği, somut anlamının zenginliği içinde ele alır.

«Bütün insan tarihi, insanın, insanî emek tarafından yaratılmasından (ortaya konulmasından) başka bir şey değildir.» diyor Marx.[35]

Yabancılaşma, insanın, öz varlığında bulunanı ve özünü oluşturan şeyi dışlaştırmak durumunda kalmasıdır. İnsan emeğinin ürünü, emeğin gerektirdiği fiil ve bu emekte örtük bir biçimde bulunan bütün insanî zenginlik (çünkü insanın geçmiş tarihinin tümü; toplumun bütün zekâsı, kuvveti ve hayatı her bireyde bulunmaktadır), sınıf bölünmesi gerçeğine

35. Manuscrits, s. 132 - 33.

ve bu gerçeğin sonucu olan insanın insanı sömürmesine dayanan bir rejimde, insanın elinden alınmış, öz varlığından koparılmış ve dışında yabancı bir güç haline gelmiştir.

Bu dışlığın (extériorité) bilincine varması, insanoğlunda bir güçsüzlük ve zavallılık duygusu uyandırır ve insanoğlunun, yine insanlar tarafından yaratılmış olan bu nesnel kuvvete boyun eğmesi zorunluluğunu doğurur. İnsanoğlu, insanların yaratmış olduğu bu kuvveti yabancı bir şey gibi görerek, bir Tanrı şeklinde kavrar. Bu Tanrı, mutlak buyruklar şeklinde kendini dile getirir.

Din, bu yabancılaşmalardan biridir.

Ahlâk, yabancılaşmaların bir başkasıdır. Sınıflı toplumların hepsinde bu böyledir.

Bu arada, sosyalizmin ahlâk hakkındaki temel bir görüşünü yani her ahlâkın belli bir sınıf karakteri taşıdığı ve içinde ortaya çıkmış olduğu toplumsal ilişkilere sıkı sıkıya bağlı olduğu görüşünü hatırlamamız yerinde olur.

Ahlâk sistemlerinin incelenmesi konusunda, Marx, yöntemle ilgili bir açıklama yapıyor:

«Maddi üretimlerine uygun düşecek biçimde toplumsal ilişkiler kuran insanlar, toplumsal ilişkilerine uygun düşecek biçimde de ilkeler, fikirler ve kategoriler yaratırlar. Bu fikirlerin ve kategorilerin ebediliği, dile getirdikleri ilişkilerin ebediliği kadar zayıftır. Bunlar, tarihin ürünleridir ve geçip gidecek şeylerdir. Üretim güçlerinin artışı, toplumsal ilişkilerin ortadan kalkması ve fikirlerin ortaya çıkıp kay-

bolması, sürekli bir hareket şeklinde gerçekleşmektedir.»[36]

Sınıflara bölünmüş her toplumda, her ahlâk, bir sınıf ahlâkıdır.

Bütün bu ahlâklarda, değişmeyen bazı yanların; hepsinde rastlanan bazı tema'ların bulunduğu doğrudur. Bu ortaklaşa yanlar, tarihi aşan ezeli ve ebedî değerler; yani hiç bir zaman ve hiç bir yerde değişikliğe uğramayan ahlâkî değerler olarak görülmüşlerdir. Ama bu, sözü geçen ahlâkların ortaklaşa bir özelliğinden ve hepsinde aynı kalan yanların bulunmasından doğmaktadır. Bu ortak özellik de, sözünü ettiğimiz ahlâkların, sınıf ahlâkları; sınıf çatışmasının bulunduğu toplumların doğurduğu ahlâklar olmalarıdır.

«Toplum, bugüne kadar bir karşıtlığın içinde gelişip durdu: Eski çağlarda bu karşıtlık, özgür insanlar ile köleler; Ortaçağda soylular ile toprak köleleri (serfler); modern zamanlarda, burjuvazi ile işçi sınıfı arasında ortaya çıkmıştır.»[37]

Bundan ötürü, değerlerin «ikiciliği» ve «aşkınlığı» hakkında felsefecilerin ileri sürdükleri görüşler, birer kuruntudur; başka bir deyişle, farklı sınıf ilişkilerinin yaratmış olduğu «yabancılaşmalardır.»

Bu çeşit kuruntularla uğraşırken asıl gerçeği gözden kaçırmamak gerekir. Bu gerçek ,ahlâkî hayata ilişkin önemli görüşlerden hepsinin, «değerlerini» ileri süren ve kabul ettiren bir sınıfın egemenliğini dile getirmesidir. İktidara geçmiş olan bir sınıf,

---

36. Misère de la Philosophie.

37. Marx, L'idéologie Allemande, Cilt IX, s. 18.

rejimini ve yasalarını kabul ettirdikten sonra, bu rejim ve yasaları eleştirme konusu olmaktan kurtarmak ister. Bundan dolayı, uygun bir ahlâk sistemi bulmaya ve böylece kurmuş olduğu düzeni; metafizik, dinî ve hatta «aklî» bir biçimde temellendirmeye çalışır yani metafizik, dinî ya da «aklî» bir berat almak ister. Bu aldatmaca, belli bir toplumun üyelerinden hiç biri tarafından bilinçle ve isteyerek ortaya konmamış da olsa (çünkü, sınıf ilişkileri, bu kuruntuyu yani bu aldatmacayı ve hayali, kendiliğinden doğurmaktadır), şu toplumsal anlamı taşır: Her «değer»; her değerler sistemi, bir sınıfın somut egemenliğinin temelidir; yaptırımıdır (müeyyidesidir). Her hak, elle tutulur somut bir durumdur; bir gerçektir; bir gerçeği dile getirir bir gerçeği yansıtır.

Fikirlerin, öğretilerin (doktrinlerin) ve değerlerin, yani iyi'nin, güzel'in, haklı'nın, maddî hayat koşullarına bağlı olarak oluştuğunu ve ortaya çıktığını söylemek yani materyalist bir açıklama yapmak, fikirlerin, öğretilerin ve değerlerin belli bir rol oynadıklarını, belli bir etkinlikleri olduğunu inkâr etmek demek değildir. Bir fenomenin ortaya çıkış ve gelişme koşullarının incelenmesi, bu fenomenin rolü ve etkisi olduğunu reddetmek anlamına gelmez.

Engels, çağımızda üç ayrı ahlâkın yanyana bulunduğunu söylemişti. Bu ahlâklar, sınıfların farklı gelişme aşamalarında, bu sınıflar arasındaki farklı ilişkilerden doğmuş ahlâklardır. Çağımızda, önce feodalite ahlâkının kalıntılarına, sonra çürümek üzere olan burjuva ahlâkına ve son olarak işçi sınıfı ahlâkına rastlıyoruz.

«Bize, bugün hangi ahlâk sahk veriliyor? Bize sahk verilen ahlâk, önce, geçmiş yüzyılların mirası olan Hıristiyan feodalite ahlâkıdır. Bunun yanında, modern burjuva ahlâkı yer alıyor; bunun da yanında işçi sınıfı ahlâkının bulunduğunu görüyoruz. Öyle ki, Avrupa'nın ilerlemiş ülkelerinde; geçmiş, şimdi ve gelecek aynı zamanda ve birbirinin yanı sıra geçerli olan belli başlı üç ahlâk teorisini yaratmış bulunuyor. Bunlardan acaba hangisi doğru? Mutlak anlamda ele aldığımız zaman hiç biri. Ama, devamlılık öğelerini içinde en fazla taşıyan ahlâk, bugün, şimdinin değişikliğe uğratılmasını ve geleceği içinde taşıyan ahlâktır; yani işçi sınıfı ahlâkıdır.»

«Modern toplumun üç sınıfının yani feodalite aristokrasisinin, burjuvazinin ve işçi sınıfının, kendilerine özgü birer özel ahlâkı olduğunu gördükten sonra şu sonuca varmaktan kaçınamayız: İnsanlar, ahlâkî görüşlerini, kendi sınıflarının üzerinde temellenmiş olduğu pratik ilişkilerden daha doğrusu, üretim ve mübadele kurdukları ekonomik ilişkilerden, bilerek ya da bilmeyerek edinmektedirler; yani ahlâkî görüşleri, bu ilişkiler üzerinde temellenmektedir.»[38]

Demek ki, toplumsal pratik (praksis, etkinlik), ahlâkî yargıların kaynağıdır.

Mücadele halinde bulunan her sınıf, ihtiyaçlarının, özlemlerinin ve savaşlarının ideal bir şekilde dile gelişi demek olan ahlâkını ortaya koyar.

«Derebeyine bağlı toprak köleleri tarafından sağlanan fazla-işe başkasının el koymasına daya-

38. Engels, Anti - Dühring, Ed. Soc., s. 125 - 126

nan sistem, toprak köleliği ahlâkını: «serbest çalışma», «başkası için çalışma». «para sahibi için çalışma» sistemi de, burjuva ahlâkını yaratmıştır.»

Ahlâkın maddi koşullara ve sınıflara bağlı olduğunu, sadece sınıf gerçeği bakımından değil, sınıfların yükseliş ya da düşüş çağında olmaları bakımından da ele alarak doğrulayabiliriz.

Biz, sadece, büyük burjuva hümanizmasının yaratılması çağını ve daha sonra ortaya çıkan kapitalizmin «çürüme» çağını ele alarak bunun örneklerini vereceğiz. «Çürüme» çağında, kapitalist düzenin, bir yalan ve bir «mazaret» haline gelmiş olduğunu göstermeğe çalışacağız.

* * *

Rönesansın hümanizması, temelleri bakımından toplumsal mücadele karekteri taşıyan çatışmalardan doğmuştur.

Haçlı seferlerinden sonra ticaret ve mübadele alanında ortaya çıkan büyük canlanıştan; Flanders'da geniş dokuma sanayii merkezlerinin kurulmasından, Lombardiya'da bankacılık merkezlerinin oluşmasından, Kuzey Avrupa ticaret birliği içindeki şehirlerin kuvvetlenmesinden, yol şebekelerinin ve panayırların genişlemesinden (bunlar, burjuva «ticari» hayatının yeni şekillerini bütün Avrupo'ya yaymış ve kabul ettirmeye başlamıştı) ve özellikle önemli coğrafya keşiflerinden ve teknik icatların gerçekleştirilmesinden sonra yani yüzyıllardan beri, eski feodalite dünyası ve bu dünyanın kutsal dayanağı olan Ortaçağ Katolik Hıristiyanlığı, her yandan ve her yerde yenilgiye uğrayarak gerilemeye başlamıştı.

1. Bu gelişmenin ilk verdiği sonuç feodalitenin ve toprak köleliğinin kısıtlayıcı çerçevelerini kırmak olmuştur. Yeni özlemler, ekonomik bakımdan, «pazar serbestliği» sözü ile dile getiriliyordu. Yani, feodalite gümrüklerinin ve ayakbastı parası zorunluklarının çeşitliliğine ve kısmîliğine karşı, emtianın akıtılabileceği genel ve serbest bir pazarın gerçekleştirilmesi söz konusuydu. Bundan dolayı, ticaret şehirlerine serbestlik tanıyan ve yolları güvenlik altında tutabilecek ve ekonomik, hukukî, idarî ve korporatif organizasyonu yavaş yavaş gerçekleştirebilecek olan birleştirici devletlerin kurulması konusunda ulusal bir özlem duyulmaya başlanmıştı. Atölyelerde ve doğmakta olan sanayi kollarında kullanılması gereken işçilerin bulunması için toprak köleliğinin ve kölenin toprağa bağlılığının ortadan kaldırılarak elemeğinin serbest bırakılması gerekiyordu. Pazarın serbestlik kazanması konusunda ortaya çıkmış olan bu zorunluk, hem ulusların oluşmasına hem de bireylerin çeşitli kısıtlamalardan kurtulmalarına yol açıyordu. Bu zorunluk, özgürlüğe yönelmiş olan bu büyük, ilerici ve kurtarıcı hareketin kımıldatıcı kuvvetiydi.

2. Bu ekonomik mücadele, geleneksel toplumsal düzeni altüst ediyor ve düzenin kutsal dayanağı olan sistemi de sarsıyordu. Bu manevî sistem, Aquino'lu Thomas'ın, felsefî bir biçime sokmaya çalıştığı bir dindi. Ve bu din, Ortaçağ hiyerarşisi (toplumsal kademeleşmesi) örnek alınarak oluşturulmuş bir dindi. Bossuet, sözü geçen manevî sistemin teokratik temellerini Kutsal Yazılardan Çıkarılmış Politika adlı eserinde dile getirmişti. Bundan ötürü,

ekonomik, toplumsal ve politik düzene karşı yapılan her hücum, zorunlu olarak, bir din mücadelesi; bir dinden sapış (râfızilik), ya da bir tanrıtanımazlık şeklini alıyordu. Bu bakımdan, «cathare» akımı, Jean Huss aydınlanması, Reform hareketi ve Giordano Bruno'dan Galile'ye, Erasmus'dan Rabelais'ye kadar uzayan düşünce akımları, ilgi çekici örneklerdir.

3. İnsanın doğa üzerindeki bilgisinin ve egemenliğinin artması, bu iki yanlı özgürleşme hareketine büyük ölçüde yardım etti. Yeni ekonomi, gelişebilmesi için gelenekleri hiçe sayan tekniklere muhtaçtı; din hakkında yapılan eleştirmelerin gelişebilmesi için de yeni bir düşünce ve dünya görüşü gerekliydi.

Burjuva özgürlüğü görüşü, kapitalist pazarda oluşan ilişkilerin, ideal bir plana aktarılmasından doğan bir yansıdır.

Feodalite düzenine karşı mücadele eden burjuvazi, kapitalizmin gelişmesini köstekleyen bütün engelleri ortadan kaldırmak için şunları istiyordu:

1. Herkes, istediği şeyi «serbest olarak» üretebilmeliydi. Yani, hiç kimse, derebeyliğin toplumsal ve bireysel hiyerarşisine ve bu hiyerarşinin avrıcalıklı «zümrelerine» ve lonca sisteminin kısıtlamalarına baş eğmek zorunda kalmamalıydı.

2. Herkes, «serbest» bir şekilde ticaret yapabilmeliydi. Yani, emtianın dolaşımı, feodalite düzeninde bulunan gümrük ve oyakbaşı şebekeleri yüzünden sekteye uğramamalıydı.

3. Herkes, kendi işgücü de dahil olmak üzere her şeyi «serbestçe» satabilmeliydi. Yani insanlar, pazarda yapılabilen «özgür sözleşmeler» ile, orala-

rında ilinti kurabilmeliydiler. İnsanların arasındaki ilintiler, toprak kölesinin toprağa bağlı oluşuna ya da loncaların yasaklamalarına dayanmamalıydı.

Kapitalizmin ilerlemesi ve burjuvazinin zafere ulaşması, feodalite ilişkilerini silip süpürerek, yukarıda açıkladığımız biçimde bir kurtarıcı rolü oynamıştı.

Aralarında, alıcı ya da satıcı olmaktan başka ortak bir özellik ve sınırsız bir pazar içinde yapılmış sözleşmelerin doğurduğu bağlardan başka ilişki bulunmayan insanların, hiç bir kurala dayanmadan rekabette bulunmalarını gerçekleştirmek, kapitalist düzendeki ekonomik «özgürlüğün» özü olmuştur.

Kapitalist sistemin en yüce özelliği gibi görünen bu özgürlük, aslında burjuvazinin yöneticilerinin ve ideologlarının özgürlüğüdür. Bunlar, «teşebbüs özgürlüğüne» yapılan her hücumun, özgürlüğe yapılmış bir hücum olduğunu ve bundan ötürü, kapitalizmin savunulmasının, özgürlüğün savunulması demek olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Oysa, bu «özgürlük» en korkunç kölelikleri doğurmuştur:

1. Her birey rahatça ve engellenmeden pazara gidebilmek olanağına sahiptir. Ama, bu pazarda, emtiasını ya da işgücünü ne gibi bir alınyazısının beklediğini bilmemektedir. Yani, emtiasının ya da işgücünün başına neler geleceğini bilmemektedir. Pazarda olup bitecek şeyler, kimsenin önceden kestiremeyeceği bir şeydir. Üretim ile ihtiyaçlar arasında bilerek kurulmuş bir bağ yoktur. Denge, hiç kimse bilmeksizin, çeşitli dalgalanmalar ve felâketler boyunca etkisini gösteren değer yasasının gizli oyunu sonunda kurulacaktır. Bu dalgalanmalar ve

felâketler, iflâs etme, işsizlik, ekonomik kriz ya da ekonomik savaşlardır.

Burjuva toplumunda bireyler birbirlerinden «bağımsız oldukları» ve «özgürlük» denilen şey yüzünden, çabaları, herhangi bir ortaklaşa plana uygun olarak harcanmadığı için, ayni kör zoruniuğun acısını çeker ve bu zoruniuk tarafından ezilirler.

Burjuvazinin, özgürlük konusundaki hayallerinin ve kuruntularının kökleri işte bunlardır. Burjuva ekonomisinin kaosunu (karmakarışık dünyasını) esrarlı bir şekilde yöneten değer yasası, doğa felâketlerinin taşıdığı kaçınılmazlığın tıpkısını taşır. Ne var ki, Marx'ın dediği gibi:

«Burjuva rejimi içinde yaşayan bireyler, kendilerini özgür sanırlar; çünkü yaşama koşulları, kendi bakımlarından gelip geçici ve zorunlu olmayan koşullardır; oysa, aslında, özgür değillerdir. Çünkü nesnel bir kuvvetin etkisi altında bulunmaktadırlar, ona bağlıdırlar... Rastlantılardan (tesadüflerden) yararlanabilme olanağına (hakkına) bireysel özgürlük adı verilegelmiştir.»[39]

2. Bu birinci kölelik, bir ikinci köleliği doğurur. Çünkü, «rastlantılardan yararlanabilme» olanağı bile herkese eşit biçimde verilmiş değildir. Bu konuda, soyut bireyciliğin ileri sürdüğü oldatmacalar ve iddialar günlük hayatla çelişme halinde bulunmaktadır. Nitekim, emek piyasasında, üretim araçları sahibi işveren ile işgücünden başka şeyi olmayan işçi arasında yapılan «özgür sözleşme»de, işçinin öz-

---

39. Marx, L'Idéologie Allemande, Ed. Costes, cilt VI. s. 227 ve 231.

gürlüğü sadece şekli (formel) bir özgürlüktür. İşçi, köle ya da toprak kölesi gibi belli bir efendi'ye bağlı değildir; efendisini seçmek «özgürlüğü» tanınmıştır ona ama yaşayabilmek için yine de bir efendi seçmek zorundadır. İşçi, çoğunlukla büyük bir işsizler kütlesinin var olmasından ötürü emekçiler arasında baş gösteren şiddetli rekabet yüzünden, iş sözleşmesinin şartlarını «özgür» bir şekilde tartışabilme olanağından yoksundur. Ya da çok dar sınırlar içinde tartışabilmek durumundadır. Burada da, işçinin bu biçimde köleleşmesinin, burjuva özgürlüğünün özünden doğduğunu görüyoruz.

Bir sömürücünün elinden sömürme olanağını aldığınız zaman, onun, zorbalıktan, ya da özgürlüğün kaldırılmış olduğundan söz ettiğini görürsünüz.

«İngiltere'ye gelen bir Amerikalı, kölesini kırbaçlamak isteyince mahkemeye verilmiş ve şöyle demişti: zenci kölenize sopa atamadığınız bir ülkeye, özgürlük ülkesi denebilir mi?»[40]

Özgürlük kavramının, sınıf gerçeğine bağlı olduğu, bilimsel sosyalizmin kurucuları tarafından sık sık açıklanmıştır. Sözgelimi, feodalite düzeni ortadan kaldırılıp toprak köleleri «serbest» bırakıldıkları zaman; asilzadeler, ülkelerinde «özgürlüğün» kalmadığını söylemişlerdi. Sınıflara bölünmüş bir toplumda, her sınıf, kendi menfaatlerinin savunulmasına «özgürlük» adını takmıştır.

Kapitalizmin çerçevesi içinde, «fikir ve vicdan özgürlüğü»nden söz etmek te kolay değildir. Üretim

---

40. Marx, L'Idéologie Allemande, Ed. Costes Cilt VIII, s. 208.

çarkının cehennemi temposu içine düşmüş olan ve her on işinden çıkarılmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunan emekçinin, herhangi bir konuda fikir sahibi olmak ve bu fikrini açıkloyabilmek cesaretini göstermek bakımından büyük güçlüklerle karşılaştığı besbellidir.

Emekçi sınıfların gerçekleştireceği bir düzen olan sosyalizm, bütün kötülüklerin temeli olan piyasa mekanizmasının yani rekabet ve kör rastlantısallık yasasının yerine, insanın, ekonomik gerçeklere uygun bir şekilde hazırladığı düzenli bir ekonomiyi koyması dolayısıyle, toplumu bir bütün olarak kapitalist düzeninin kısıtlamalarından ve boşluklarından kurtarmaktadır.

Kapitalizmin savunucuları, soyut, şekli (formel) ve bireyci özgürlük görüşü adına ileri sürdükleri ahlâk anlayışının temelinde, insanın hiç bir zaman bir araç olarak kullanılmaması ilkesinin bulunduğunu söylerler.

Oysa, kapitalizmin temel gelişme yasası insanların çoğunluğunu bir araç haline getirmiştir. Ücretli işçi, sermaye için, sadece bir üretim aracıdır.

Kapitalist, işçinin işgücünü, herhangi bir meta gibi satın alır; daha doğrusu ötekilere benzemeyen bir meta olması bakımından satın alır. Çünkü işçinin işgücü, kâr sağlayabilen bir metadır. Kapitalist, satın aldığı bu işgücünden elden geldiğince çok kâr sağlamaya çalışır. İşgücünün sahibi olan hireyin hayatına hiç önem vermez.

Böylece, zenginlikler bir yana, düşkünlükler de öteki yana yığılır. Zenginlik ve düşkünlük arasındaki bu karşıtlık gittikçe şiddetlenir.[1] Birleşmiş Milletlerin

Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin yayınladığı «Dünyanın Toplumsal Durumu Üzerine Rapor» adlı belgede, 1954 yılında, kapitalist dünyanın tümü içinde, on kişiden altısının iyi beslenmediği açıklanmıştır. Oysa, kapitalist dünyanın tümü içinde, 1939 yılında on kişiden beşi iyi beslenmiyordu. Oysa bu yıllar arasında teknik bakımdan büyük ilerlemeler gerçekleşti. Demek ki, bu sonucu doğuran, kapitalist düzenin kendi özüdür.

Üretkenliğin (prodüktivite) artırılması için alınan tedbirler, hem vücut hem de kafa bakımından sakatlanan emekçilerin sayısının artması sonucunu vermektedir. Fransa'da, iş kazaları, 1938'de altı yüz on dokuz binken 1958'de bir milyon iki yüz on dokuz bine yükselmiştir. Paris'te, Citroen fabrikalarında, her gün altı yüz işçi yaralanmaktadır. Yine Fransa'da, 1953 ile 1959 arasında akıl hastalıklarının dört misli arttığı görülmüştür.

İnsanın vücut ve kafa bakımından ezilmesi alayı, ekonomik koşullarla manevî hayat arasındaki sıkı ilintiyi açıkça göstermektedir.

Kapitalist düzen, insanoğluna yapılan devamlı zorlamalar ve baskılar şeklinde dile gelmektedir.

Ne var ki, yoksulların acı çekmesine yol açan kapitalizm, varlıklıların da manevi bakımdan bozulmasına ve yozlaşmasına yol açmaktadır.

Kapitalizmin çürümesi, burjuva ahlâkının da çürümesi sonucunu doğurmuştur.

Varlıklılara, kâr peşinde koşmaları zorunluğunu kabul ettiren kapitalist düzen, insanî duyguların hepsini birer birer ortadan kaldırır:

1. Aile hayatı miras düzeniyle karışmaya, yani aile hayatının yerini, miras düzeni almaya başlar.

2. Yurtseverlik, sömürgeci davranış ve şovinizm (kaba milliyetçilik) haline gelir.

3. Özgürlük, bencil bir bireycilik haline girer.

4. Hümanizma, kölelik ve sömürme bağlantılarını maskelemek zorunda kalan bir yalan haline gelir.

Düzenin işlemesi için gerekli olan davranışlar ile cürüm işleme arasındaki sınır gittikçe belirsizleşmeye başlar.

1952 yılında senatör Kefauver'ın başkanlık ettiği Komisyon, Birleşik Amerika'da, kumarhanelerden, randevu evlerinden, uyuşturucu madde satışından ve silâhlı soyguculuktan elde edilen gelirlerin on yedi milyar dolara, yani devlet gelirlerinin dörtte birine tekabül ettiğini açıklamıştı.

Aslında buna şaşmamak gerekir. Çünkü kumarhanelerde oynanan oyunlarla, borsa oyunları arasında temel bir fark olduğu söylenemez. Uyuşturucu madde satışı da, bir çeşit ticarettir. Öte yandan, fuhuş, insanın insan tarafından sömürülmesi ilkesinin, kadına uygulanmasından başka nedir?

Azamî kâr elde etmek ilkesinin belirlediği serbest ticaret düzeninin normal işleyişi ile cürüm işleme arasındaki sınırı hangi ahlâkçı çizebilir?

Kapitalist ahlâk bilançosu, istatistiklerde açıkca görülmektedir. Amerika'da çeşitli yıllarda işlenen cürüm sayısı şöyledir:

1939'da.....1,484,554

1945'de.....1,565,541

1949'da.....1,763,290

1952'de.....2,035,510

1952 yılında, cürümlerin yüzde 17'si, on yedi ile yirmi bir yaş arasındaki gençler tarafından işlenmişti.

Günümüzde, Amerika'da bulunan her dört delikanlıdan biri sabıkalıdır.

Kapitalist dünyanın belli bir doktrine, bir felsefeye ve bir dünya görüşüne sahip olamayışı, eğitimcileri ve ahlâkçıları uzun uzun düşündürmektedir. Gerçekten de, sadece umutsuzluğa dayanarak bir «felsefe» kurmaya kalkışmak ve çıkış yolu olmayan bir düzen içinde, geleceğe açılan yönleri göstermeye çalışmak güç bir iştir.

Bundan ötürü, kapitalizm, rahat edebilme ve öteki insanlardan uzak, kendi içine kapanık bir hayat yaşayabilme olanağını, ancak mutlu bir azınlığa sağlamıştır.

Şimdi, kapitalist düzenin bir başka ülkede, yani Federal Almanya'da doğurmuş olduğu manevi ve ahlâkî sonuçlara kısaca değinelim.

Elimizde, bunu yapabilmemizi sağlayacak çok önemli bir tanıklık bulunmaktadır Bu tanıklığı, Federal Almanya'da iyi hayat koşulları içinde yaşayan on beş yazar birlikte hazırlamışlar ve ortaya çıkan ortak esere Federal Almanya'da Yaşıyorum adını vermişlerdir.

Bu ortak eserin önsözünde, Almanya'nın manevî ve ahlâkî durumu söz konusu edilirken şöyle denmektedir: «Almanya'da, düşünmek yerine yemek yenir.» Kitapta, sadece Alman burjuvazisinin sözü edilmektedir. Yazarlardan biri, «üretimin dinamizminden

doğan manevi durgunluk'a değindikten sonra, Alman burjuvazisini şöyle anlatıyor:

«Federal Almanya Cumhuriyeti vatandaşı şunları özler: Zevk, unutuş, rahatlık, konfor, sağlık, uzun yaşamak ve özellikle hayat güvenliği. Hiç ilgi duymadığı konular da şunlardır: Manevi değerler, sanat ve bilim.»

Sürekli olarak militarizm ve savaş propagandası içinde bulunan bir toplumda, kişiler arası ilişkiler bakımından bir yozlaşma olduğu, kolayca görülmektedir. Amerikan basınında, savaş propagandası ile birlikte yürütülen ticarî reklâm kampanyalarına rastlanmaktadır. Bu reklâmlarda, atom savaşının etkilerinden korunmayı sağlayacak özel sığınaklar yapılmış ve satışa çıkarılmış olduğu bildirilmektedir. Tek kişi için yapılan bu sığınakların başka birinin girmesine engel olmak için, gözyaşartıcı bombaların da verildiği yine reklâmlarda açıklanmaktadır. Bu örnek, herkesin herkese karşı savaştığı bir toplum düzeninin, insan davranışları ve ahlâk anlayışı üzerinde ne gibi etkiler yapabileceğini açıkça gösteriyor. Böyle bir düzende, umutsuzluğun ve cürümün yaygınlaşması tabiî bir sonuçtur.

Aile ve Modern Toplum İçinde Gençlik adlı bir sosyolojî incelemesi yapmış olan George Teindas ve Yann Thireau, ilgi çekici rakamlar veriyorlar.

Fransa'da, 1960 yılında altı bin dokuz yüz yirmi üç genç intihar etmiştir. 1952'den beri, intihar eden gençlerin yıllık sayısı altı bin beşyüzün altına düşmemiştir.

Araştırmayı yapan bu iki bilim adamı, Fransız gençliğinin, ne yapacağını bilmediği ve rahat bir

hayat geçirerek dünya işlerinden hiç biriyle ilgilenmek istemediği sonucuna varmışlardır. Ne var ki, bu durumdan gençlerin değil içinde yaşadıkları düzenin sorumlu tutulması gerektiğini unutmamalıyız.

Yabancılaşmanın gelişmesi ve metaın fetişizmi insanlar arası ilişkilere, nesneler arası ilişkilerin özelliğini vermiş ve insanoğlunu bir nesne haline getirmiş bulunmaktadır.

Bundan ötürü, her gerçek hümanizma için, ahlâkın konusu ve amacı, yabancılaşmaya son vermektir.

İŞÇİ SINIFI AHLÂKI

Yabancılaşmayı aşmak için, onun farkına varmak, yani yabancılaşmanın bilincine ulaşmak yetmez. Yabancılaşmayı aşmak için, onu doğuran dünyayı değişikliğe uğratmak gerekir. Bundan ötürü, işçi sınıfının mücadelesi, aslında, felsefenin özlediği şeyin, yani yabancılaşmanın aşılmasının sorumluluğunu taşıyan bir mücadeledir.

Kapitalizmin tam bir zafer kazanmasıyla birlikte, insanlar arası ilişkiler ortadan kalkmış ve bunların yerini yabancılaşma ilişkileri almıştır. Yani insanî ilişkilerin yerine, şeyler arasındaki ilişkiler geçmiştir. Yabancılaşmanın evrenselleşmesi ve katkısız bir hale gelmesi, onun aşılması ve ortadan kaldırılması olanağını diyalektik bir şekilde doğurmuştur.

Feuerbach, yabancılaşmayı eleştirirken bir «antropoloji»ye dayanıyordu. Feuerbach'ın antropolojisi, insanın hiç bir zaman değişmeyen bir «doğası» yani yaradılışı olduğunu ileri süren metafizik bir görüştü.

Çağımızın felsefesinde görülen fenomenoloji akımı da «başlangıca dönmemiz» gerektiğini söylemekte ve pratik kategoriler içine düşmeden önce, düşüncenin bir «altın çağı» olduğunu iddia etmektedir.

Oysa bir marksist, insanın özünden söz ettiği

zaman, yukorki felsefi görüşlerden büsbütün farklı bir düşünceyi ileri sürer. Marksistlerin insan görüşü, insanoğlunun yabancılaşmaya düşmeden önceki halini temsil eden ve Rousseau tarafından ileri sürülen «iyi vahşi» efsanesinden de farklıdır.

Marx'ın, «özüne uygun insanın bütün olanaklarını gerçekleştirebilmesi» ya da «bütünsel insanın ortaya konulabilmesi» derken göz önünde tuttuğu amaçlar, geçmişin bütün bilimsel, teknik, manevî ve artistik çabalarının ve bütün insan çalışmalarının kaynaştırılması düşüncesinden ayrı olarak ele alınamazlar. Yani Marx, «bütüneel insan» deyince, insanoğlunu, yaratıcı çalışmanın içine yerleştirmeyi ve bu yaratıcı çalışmaya (emeğe) kovuşturmayı kastederdi. Bu amaca yönelmiş olan sınıf, işçi sınıfıdır. Çünkü işçi sınıfı, özü bakımından, yaratıcı işe, yani insanı insan kılan şeye en fazla yakın olan sınıftır. Yabancılaşma sonucunda, kendi özü, kendisinin elinden alınmış olan işçi sınıfı, yabancılaşmayı aşmak için mücadele ederken, insanın özünün yine insan tarafından ele geçirilmesini sağlar. Bundan ötürü, işçi sınıfının ve emekçilerin bilimsel dünya görüşü olan sosyalist teori, yabancılaşma ortadan kaldırılmadan eldeki zenginliklerin paylaşılması gerektiğini ileri süren ilkel görüşten tamamen farklıdır. İşçi sınıfının amacı, yabancılaşmanın aşılması ve «bütünsel» insanın gerçekleşmesidir. Yani işçi sınıfının meselesi bir «varlık» meselesidir; bir «varolma» meselesidir. Yoksa bir «malik olma» «sahip olma» meselesi değildir. Yabancılaşmanın yerini, insanın bilinçli çabasıyla yönettiği ve üzerinde egemenlik kurduğu bir tarih almalıdır. Bundan ötürü, sosyalist ah-

lâkin birinci buyruğu, sınıf amaçları insanlığın özgürlüğü ile bir ve aynı şey olan işçi sınıfının mücadelesine katılmak gerektiğini ileri sürer.

İşçi Sınıfı Ahlâkı ve Evrensel Ahlâk

İşçi sınıfı ahlâkına bu üstünlüğü sağlayan şey acaba nedir?

Kautsky'nin iddia ettiği gibi işçi sınıfının, kapitalist çelişmelerden ötürü, kendi düzenini kaçınılmaz bir biçimde yani tarihî bir zorunluk olarak getireceği «gerçekleştireceği» doğru olsaydı ve işçi sınıfını, bu zorunlu sonucu bildiğimiz için desteklemeseydik, bu davranışımız (seçişimiz) ahlâkî bir nitelik taşımazdı.

Çünkü böyle yapmakla tamamen dışımızda bulunan ve bize bağlı olmayan bir zorunluğa boyun eğmiş olurduk. Başka bir deyişle, yabancılaşmış dünyanın zorunluğuna, yani insanın olaylar ve eşya dizisi içinde bir halkadan başka şey olmadığı bir dünyanın zorunluğuna boş eğmiş olurduk.

Sosyalizm zorunludur, yani sosyalizm mutlaka gerçekleşecektir derken, içinde insanın bulunmadığı, daha doğrusu insanın eşya gibi ele alındığı bir sistemin gelişmesinin dış zorunluğunu değil, insanın da içine katıldığı ve sonuç bakımından önemli rol oynadığı bir iç zorunluğu dile getiriyoruz. Yani, sosyalizmin zaferi kendi kendine gerçekleşemez; işçi sınıfı mekanik bir şekilde sadece dış etkilerle itildiği zaman, sosyalizm gerçekleşemez demek istiyoruz. Tarihin mekanik evrimi ile diyalektik ilerleme arasındaki fark şudur: Mekanik evrim (tekâmül), insanoğlunun katılması söz konusu olmadan gerçekleştiği

halde: diyalektik ilerleme, insanoğlunun katılması ile gerçekleşir.

Bir işçiyi, kapitalizme karşı mücadeleye sürükleyen şey, bir dış zorunluk değildir. İşçi, bu zorunluğu ,pasif bir şekilde duymaz. İşçi bakımından, bu zorunluk, tarihin dıştan yaptığı bir itki değildir. Bu zorunluk, bir hayvanî içgüdünün ya da bir «kendiliğindenliğin» (spontanéité) zorunluğu da değildir. Çünkü kendiliğindenlik, dış zorunlukların yaşanması ve saptanmasıdır, bundan ötürü, içinde bulunulan sisteme uymaya ya da kör bir başkaldırmaya götürür insanı.

Dış zorunluktan iç zorunluğa geçiş, tarih boyunca ve uzun bir süre içinde gerçekleşmektedir. Tamamen yabancılaşmış ve eşya haline gelmiş insanın içinde bulunduğu dış zorunluk ile bilinçli bir insanî amaçlılığa baş eğmiş tarihin iç zorunluğu, «ideal» diyebileceğimiz sınır durumlardırlar. Bu iki aşırı uç arasında, insanın tarihe yön verebilmesinin (müdahale edebilmesinin) çeşitli dereceleri, yani çeşitli bilinç ve sorumluluk dereceleri yer almaktadır.

Bu durumların birincisinden ikincisine geçerken, öznel (sübjektif) faktörün yani bilincin oynadığı rolün gittikçe arttığını görüyoruz. Bu ilerleme içinde, başlangıçta tarihin **nesnesi** olan insan, daha sonra tarihin **öznesi** haline gelmektedir. İnsanoğlu, birinci durumda eşya ile benzerlik gösterdiği halde, ikinci durumda insanî bir plana göre ve ne yaptığını bilerek hareket etmektedir.

Bu geçiş, işçi sınıfı bilincinde nasıl gerçekleşmektedir?

İşçi sınıfının amaçları, içinde bulunduğu tarihî

durum tarafından dikte edilmiştir Nitekim, bütün öteki sınıflar için de durum aynı olmuştur.

Ne var ki, bu bilincin dereceleri vardır.

Bu bilinç, durumu pasif bir şekilde yansıtan bir bilinç olabilir. Geçerli fikirleri kabul eden emekçi, avantajlar ve günlük kârlar peşinde koşabilir yani patrona espiyonluk yapabilir; içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için «bir iş kurmaya» kalkışabilir, ya da içinde bulunduğu durumun bir alınyazısı ya da «takdiri ilâhi» olduğunu düşünerek her şeye boyun eğer.

Emekçinin bilinci, içinde bulunduğu durumu, pasif bir uymayla değil, bir tepki ya da bir başkaldırma ile de yansıtabilir. Bu çeşit bilincin de dereceleri vardır. Engels, İngiliz emekçi sınıfı ile ilgili kitabında, bu çeşit bir başkaldırmanın makineleri kırmak ve cürüm işlemekten, hep birlikte yapılan grevlere ve sendika çalışmalarına kadar nasıl gelişmiş olduğunu anlatmıştır. Emekçilerin durumunu etkileyen nesnel değişiklikler, kör başkaldırmalardan, örgütlü mücadelelere geçilmesi konusunda büyük rol oynamıştır. Sanayi yoğunlaşması ilerledikçe, işçiler arasında elle tutulur bir dayanışma bilincinin edinilmesi için gerekli olan nesnel koşullar da doğmuştur. Ama bu bilinç edinmeler, sadece içinde bulunulan çevreden ve geçirilen deneylerden doğarsa, işçi sınıfının ekonomik bir mücadele çerçevesi içinde kaldığı ve politik bilince ulaşamadığı görülür. Günlük hayatın getirdiği deneyler, işçi ve emekçilerin sadece ücret artırılması konusunda mücadele etmelerini sağlayacak niteliktedir.

İşçi sınıfının, tarihî yerini ve görevini anlama-

sını yani bu konuda bilinç edinmesini sağlayacak şey, ana hayatının dışından gelmektedir. Yani işçi sınıfı, yaptığı mücadeleye anlamını veren tarihî hareketi ve gelişmeyi, bir bütün olarak görüp kavrayamazsa, politik görevini fark edemez. Başka bir deyişle, kökünü bilimden alan kavrayıcı bir bilince ulaşamazsa, insanlığın en eski çağlardan beri yapmış olduğu mücadelelerin mirasçısı ve devam ettiricisi olduğunu ve yabancılaşmayı ortadan kaldıracak dönüşümleri yapmakla görevli bulunduğunu anlayamaz.

Bu ahlâkî görev, gökten zembille inmiş değildir. Bu ahlâkî ideal, gerçek bir durumun yansısı ya da bu durum hakkında edinilmiş bilinçtir. Ama içinde yaşanılan dolaysız gerçekten edinilmiş olan bir bilinç ya da yansı değildir. Bu ideal, insanoğlunun ortaya çıkışından, bilinçli bir plana göre kurulan ve işleyen sosyalist bir düzenin gerçekleştirilmesine kadar uzanan insan tarihinin tümü hakkında edinilen bilgiden ve bilinçten doğmaktadır.

Tarihin bütünselliği ve anlamı hakkında edinilen bu bilinç olmadıkça, yabancılaşmayı aşmak görevini yerine getirmek mümkün değildir.

Bütün öteki sınıfların ideolojileri, göreli (izafi) ve bölük pörçük ideolojilerdi. Yani bu ideolojiler, belli tarihî bir durumu dile getiriyorlar ve bu durumu haklı çıkarıcı teolojik, ahlâkî ve felsefî temaller ileri sürüyorlardı. Gerçekten de, bir egemen sınıfın görüş noktasından ve perspektiflerinden sıyrılmaksızın, yabancılaşmadan sıyrılmak mümkün değildir.

Bilimsel sosyalizm, belli bir sınıf durumunun

bilincine varılmasını dile getirmesi bakımından, bir ideolojidir. Ama öteki ideolojilerden nitelik bakımından farklıdır. Çünkü bu ideoloji, kapitalizmin, yabancılaşmayı evrenselleştirdiği ve böylece sosyalizmin gerçekleştirilmesi ile evrenselleşmiş olan bu yabancılaşmanın ortadan kalkmasının tarihte ilk defa olanaklı hale geldiği bir çağda ortaya çıkmıştır.

İşçi sınıfı, sosyalizmi gerçekleştirirken, yabancılaşmayı olumsuzlar. Bu olumsuzlama (ortadan kaldırma, hiçleme), pratik bir olumsuzlamadır. Yani sadece /kavramlarda ve düşüncelerde gerçekleşen bir olumsuzlama değil pratik hayatta gerçekleşen somut bir olumsuzlamadır. Böylece üretim araçlarının özel mülkiyetinin doğurmuş olduğu yabancılaşma, yani bu ilk olumsuzlama, yeniden olumsuzlanmış olacaktır. Bu, olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır (négation de la négation).

Bundan ötürü, ilk planda yer alan tarihi bir zorunluk, yani yabancılaşma çelişmelerinin gelişmesinde görülen iç diyalektikten doğan ve insanın hakikî varlığının gerçekleştirilmesini olanaklı kılan tarihî zorunluk, işçi sınıfının mücadelesi aracılığıyla kendini ortaya koymaktadır.

Bu nedenlerden ötürü, insanın geleceğinin gerçekleştirilmesine fiilî olarak katılmak isteyen bir kimsenin, bu isteğini, ancak işçi sınıfının amaçlarını benimsemesi; bu sınıfın bakış açısını kabul etmesi ve mücadelelerine katılması ile geçerli kılabileceğini söylemeliyiz.

Bilimsel sosyalizm ile işçi sınıfı hareketinin kaynaşması; yani tarihî hareketin bütünselliği (tümü)

hakkında edinilen bilinç ile yabancılaşmayı ortadan kaldırabilecek biricik tarihi kuvvetin kaynaşması, ahlâk tarihi bakımından niteliksel bir sıçrayışı temsil eder.

Bu bilinç edinildiği zaman, işçi sınıfı kendinde (en soi) sınıf olmaktan çıkarak, kendi için (pour soi) sınıf haline gelir. Yani benimsenmesi ve gerçekleştirilmesi gereken bir iş; insanî bir girişim haline gelir.

Demek ki, işçi sınıfı hareketinin doğurduğu ahlâk, işçi sınıfının yaptığı mücadeleyi nasıl olsa kazanacağı ve bunun kaçınılmaz bir sonuç olduğu gerçeğine değil; bu mücadelenin, insan özünü ve amaçlılığını gerçekleştirmek amacını güden bir hareket olması gerçeğine dayanmaktadır.

Bu mücadele, çeşitli yabancılaşma rejimleri altında, insanoğlunun binlerce yıldır edinmiş olduğu şeylerin tümünü bir araya getirmek ve toplamak mücadelesidir. Yani bütünsel insanın, tarih bakımından ortaya konulması için yapılan bir mücadeledir.

Bilimsel sosyalizmin sağladığı bilincin temel özelliği, insanoğlunun tüm varlığına, yani insan tarihinin tümüne karşı duyulan derin tutkudur.

Tarihin bütünsel anlamının kavranılması ve bu konuda bilinç edinilmesi, doğru hareket etmek ve erdem sahibi olmak için büyük bir olanak yaratmaktadır. Bilimsel ve felsefi bilgi, ahlâkî yargılar ve hareketler için gereklidir ve onlardan ayrılamaz.

Böylece, pozitivistlerin, bilim ile ahlâk, gerçek yargıları ile değer yargıları arasında bulunduğunu söyledikleri sunî karşıtlık aşılmış olmaktadır.

İnsan tarihinin bütünlüğü hakkında edindiğimiz bilinç, tarihi tam anlamıyla insanî bir amaçlılığa so-

kabilmek için yaptığımız mücadele ile ve insanın insan tarafından bilinçli olarak yaratılması demek olan bu mücadeleye kendi öz varlığımızı da bir öğe olarak katmamız ile derinden derine ilintilidir.

Tarihin bütünselliğini ortaya koymak ve bütünsel insanı gerçekleştirmek, işçi sınıfının tarihi görevidir. İşçi sınıfının, yabancılaşmaya karşı giriştiği mücadele, insani varlığı ortadan kaldırmış olan bu olumsuzlamanın yani yabancılaşmanın olumsuzlanmasıdır. Burada, bir olumsuzlamanın olumsuzlanmasıyle karşı karşıyayız.

İnsan, sadece geçmişinin ürünü değildir. İnsan oğlunun varlığının temelinde, gelecek de bulunmaktadır. Gelecek, kendini, eksiklikler, tasarılar, özlemler şeklinde dile getirir. İçinde bulunduğu hayatın çelişmelerini aşmak için harcadığı bütün çabalar, insanın ileriye uzanışları yani geleceği tarafından belirlenmiştir. Ama geleceği gerçekleştirirken aldanmamak için, nesnel çelişmeler hakkında bilimsel bilgilerimiz olmalıdır. Başka bir deyişle, içinde bulunduğumuz çelişmeleri, tarih ve toplum gerçeklerinin genel gelişme çizgisine uygun bir biçimde asabilmemiz için nesnel bilgilerden ve işçi sınıfı mücadelelerinden başka hiç bir şeye güvenemeyiz. Özgürlük, hiçlikten doğan bir şey değildir. Özgürlük içinde bulunduğumuz nesnel durumların bilgisine varmamızla elde edebileceğimiz bir olanaktır. Bundan ötürü, özgürlükte keyfi bir yan da yoktur. Özgürlüğü, kuruntu ve hayal ile karıştırmak istemiyorsak, zorunluğun diyalektiğine yaratıcı bir biçimde katılmamız gereklidir.

Böylece sosyalist ahlâkın, insana eski görünü

geri verdiği gibi, dini ve ahlâki yabancılaşmalar sonunda kaybetmiş olduğu sorumluluğunu da geri verdiği görülmektedir.

Amaçlar ve araçlar

Bu işçi sınıfı ahlâkı, insanın bütün olanaklarının ve yatkınlıklarının gerçekleştirilmesini amaç edinmesi açısından, Rabelais'den Goethe'ye kadar örneklerini gördüğümüz büyük burjuva hümanizmasının mirasçısıdır. Ama bu hümanizmadan iyice farklıdır. Sosyalist hümanizma, insanın bütün olanaklarının gerçekleştirilmesi derken, bunun, bütün insanlara tanınmasını kasteder. Yoksa, milyonlarca insanın sömürülmesi temeline dayanan hayali bir «hümanizma»dan yana değildir.

Gerçekten de, burjuvaların «hümanizma»sı, «Atina demokrasisi»nin hümanizmasına çok benzemektedir.

«Atina Demokrasisi» hümanizma anlayışını ileri sürerken, iki yüz bin kölenin insani varlığını aklına bile getirmiyor ve görmezlikten geliyordu.

Sosyalist hümanizmanın amacı, insanoğluna, yani bütün insanlara, benliklerinde taşıdıkları zenginlikleri ortaya çıkarabilme ve geliştirme olanaklarını sağlamaktır.

Bundan ötürü, günümüzde, aşağıda sayacağımız özellikleri amaç olarak görmeyen bir hümanizmanın, yalan ve aldatmacadan başka bir şey olmadığını söyleyebiliriz :

1. Emeği, sermayenin haksız baskısından kurtarmak. İnsanın insan tarafından sömürülmesine son vermek.

2. Her ulusun, kendi kendisini yönetmek hak-

kına sahip olduğunu kabul etmek. Sömürgeciliği ortadan kaldırmak .

3. Savaşın kaynaklarını ve nedenlerini ortadan kaldırmak ve atom savaşı yoluyla insanlığın ortadan kalkması tehlikesini bertaraf etmek için mücadele etmek.

Günümüzün hâkim sınıflarının bu amaçları samimi olarak isteyebileceklerini düşünmek zordur. Bundan ötürü, bu sınıflar hümanizmadan söz ederken, yaptıkları işleri saklamaya çalışmaktadırlar.

Burjuva ahlâkının, varılacak amaçlar sorununu gittikçe bir yana atarak ,ahlâkî yargıların, kullanılan araçlarla ilintili olduğunu söylemesi ilgi çekicidir.

Bu, niçin böyle olmaktadır? Çünkü, burjuvazinin bu dünyada göz önünde tuttuğu amaçları açıkça itiraf etmesi zordur. Burjuvazinin yaratmış olduğu düzenin yasası, kâr ve sömürme üzerine dayanmakta ve insanın ezilmesi sonucunu içinde taşımaktadır

Bundan ötürü, burjuvazi, ahlâkın temel sorununun, amaçlar sorunu değil, araçlar sorunu olduğunu ileri sürmeyi tercih etmektedir.

Araçlar sorunu, daha doğrusu şiddet kullanma sorunu, hiç bir zamun soyut bir biçimde ortaya konulabilecek bir sorun değildir. Yani, bu sorunu, şiddet kulonmak ya da kullanmamak şıklormdon birini seçebilmemiz olanaklıymış gibi koyamayız. Biz, sürekli olarak iki şiddet kullanır.o arasında bir seçim yapmak zorundoyız. Çünkü pasif bir şekilde bir kenara çekildiğimiz zaman, kuvvetli olandan yana çıkmış oluruz. Yani kuvvetli olanın şiddet kullanmasına, dolaylı olarak (karşı durmadığımız için) katılmış oluruz

Bundan otürü, herhangi bir Hıristiyan, bir sosyaliste, «ahlâk konusunda anlaşmaya varamadığımız nokta araçlar ve şiddet kullanma sorunudur» diyemez. Çünkü, şiddet kullanmamış bir Hıristiyanlık, hiç bir yerde görülmemiştir. Görülmeyişinin de iki nedeni vardır:

1. Çünkü Hıristiyanlık, doğrudan doğruya, kendisi şiddet kullanmıştır.

2. Çünkü, genel olarak şiddet kullanılmasının doğru olmadığını söyleyerek, sınıflı toplumların sürekli olarak başvurdukları şiddet kullanma davranışını yani **statu quo**'nun aynen devam etmesi gerektiğini kabul etmiş ve sadece başkaldırmayı, yanlış ve mahkûm edilmesi gereken bir davranış olarak görmüştür.

Hıristiyanlığın, doğrudan doğruya şiddet kullanarak yaptığı kötülüklerin yani Engizisyonun ve Haçlı Seferlerinin, «kurulu düzeni» olduğu gibi kabul etmek ve ettirmekle yaptığı kötülükler yanında önemsiz kaldığını söylemeliyiz.

Şiddete baş vurmak gerektiğini ileri süren Hıristiyanlığın, bu tutumundan tek bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç ta, baskı altında bulunanların mücadelesini önlemek ve meşru şiddet kullanmadan yana çıkarak onunla suç ortaklığı etmektir. Başka bir deyişle, **başkaldıran kölenin şiddet kullanmasını doğru bulmamak, bu köleyi zincir altında tutan kimsenin şiddet kullanmasına suç ortaklığı etmek demektir.**

İster kölelik, ister toprak köleliği, ister ücretlilik rejimlerinde olsun, milyonlarca insanı sessiz sedasız bir şekilde ve sürekli olarak ezen kurulu dü-

zen ve onun getirdiği şiddet kullanma. Hıristiyanlık tarafından, kimi zaman Tanrının isteği ve takdiri olarak gösterilmiştir. Buna karşılık, insanın sessiz sedasız ezilip ufalanmasına karşı gelmek isteyenlerin çabaları, bir cürüm olarak görülmüştür.

Şiddet kullanma, sadece hakların elden alınması ya da insanların öldürülmesi demek değildir. Şiddet kullanmanın asıl önemli yanı günlük bir gerçek haline gelmiş ve alışılmış olan yanıdır. Sözgelimi, Cezayir'deki asıl şiddet kullanma fecaati, savaş sırasında gurup halinde rehinelerin kurşuna dizilmesi ya da işkenceye tâbi tutulmasından çok, Delavignette raporunda dile gelir. Bu gerçeklere göre, Cezayir ayaklanmasından hemen önce, beş milyon Cezayirli Müslümanın yıllık geliri, 25.000 franktan daha azdı.

Fransa'da üç maden işçisinden biri, silikoz hastalığına tutulmuştur yani ciğerleri kömür tozuyla taşlaşmıştır. Bu çeşit şiddet kullanmalar, günlük hayatın gerçekleri arasına girmişler ve «normal» bir şey gibi görülmeye başlamışlardır. Burada şiddet araçlarının, kurulu düzen amaçlarının içinde bulunan ve ondan ayrılması kabil olmayan gerçekler olduğunu unutmamak gerekir.

Amaç ile araçlar arasındaki ilişki, soyut olarak değil, tarihin her belli anında güdülen amaçlar açısından somut olarak ele alınmalıdır.

Gerçeklikle ilintisi olmayan amaçlar güdüldüğü ya da tarih akışına ters bir yöne gidildiği zaman, araçların da mutlaka ahlâka aykırı araçlar olduklarını görülür. Bir örnek verelim: Politik eylemin temeli olarak ırk miti (efsanesi) ele alınırsa, Yahudileri

toptan ortadan kaldıran ve toplama kampları açan Nazilerin durumuna düşmek kaçınılmaz bir şeydir. Ulusal bağımsızlığına kavuşmak için mücadele eden (bu mücadele tarihin akışına uygun bir mücadeledir) halklara engel olmaya çalışmanın sonu, rehineleri öldürmek ya da işkenceye baş vurmak zorunda kalmaktır. Ayni zamanda, gerçeklere hiç uymayan iki yüzlü ve iğrenç bir propaganda yapmak zorunda kalmaktır. Nazilerin işgali altında bulunan Avrupa ülkelerinin karşı koyma hareketlerinde ve Asya, Afrika, Güney Amerika halklarının ulusal kurtuluş savaşları sırasında, bu çeşit olaylar bol bol görülmüştür.

Herhangi bir ulusun hayatında, ekonomik ve tarihî gelişmenin, bu ulus emekçilerine ve işçi sınıfına vermiş olduğu yeri ortadan kaldırmak isteyenler, baskıyı artırmak, demokrasiyi sahte bir oyun haline getirerek yıkmak ve en sonunda faşizmin çılgınlığına kapılmak zorunda kalırlar.

Bundan dolayı, amaçlar ile kullanılan araçlar arasında sıkı bir ilinti olduğunu ve araçları, amaçların belirlediklerini unutmamak gerekir. Sosyalist hümanizmanın amacı, rekabet ve sömürme mekanizmalarından ötürü birbirinin düşmanı haline gelmiş insanları, bu durumdan kurtarmak ve insan kişiliğinin uyumlu bir biçimde gelişmesini sağlamaktır. Bundan ötürü, işçi sınıfının mücadeleleri, bütün insanlığın alınyazısı ile ilintilidir. İnsanoğlunu kurtaracak olan şey, işçi sınıfının ve emekçilerin amacının yani sosyalizmin gerçekleştirilmesidir.

İşçi sınıfı, menfaatleri tarihî akışa uygun düşen biricik sınıftır. İşçi sınıfı kendi amaçlarını gerçek-

leştirirken, çağdaş toplumdaki bütün insanlık dışı koşulları ortadan kaldırmadan edemez.

İşçi sınıfının amaçları, tarihin gelişmesi içinde yer almıştır. Çünkü kendi iç çelişmeleriyle her gün yeni bir çıkmaza düşen kapitalizm, kendisini aşacak ve sosyalizmi gerçekleştirecek olan kuvveti, yani işçi sınıfını yaratmıştır. Bundan ötürü, sosyalistler ,sosyalizme geçişin şiddet kullanılmadan ve barışçı yollarla gerçekleştirilebileceğini de savunurlar. Tarihin akışını yavaşlatmak ya da durdurmak isteyenler ise şiddete baş vururlar. Tarihin diyalektiği ne ve akışına uygun amaçlara varmak isteyen kimse şiddet kullanmaz.

Sınıflar yükselme halinde bulundukları zaman, genellikle şiddete baş vurmazlar. Ama çelişmeler içinde ne yapacağını bilmeyen çürümüş bir rejim ya da sınıf, bunalımlarını atlatmak için dışta ya da içte savaş çıkarmak zorundadır.

Çağını tamamlamış sınıfların ve rejimlerin, tarih sahnesine çıkan ve geleceği temsil eden sınıflara karşı gösterdikleri şiddet hareketleri, bu yeni sınıfların kendi haklarını korumak için giriştikleri mücadelelerden ve şiddet kullanmalardan çok daha kanlı olmuştur.

Fransa'da, hâlâ korkunç bir şey olarak hatırlanan Jacobine tedhişi, bin altı yüz kişinin öldürülmesi sonucunu vermişti. Oysa, 1815 gericilik hareketi sonunda, on altı bin kişi öldürüldü. 1848 devrimcilerine karşı girişilen misilleme hareketinde «asayiş kuvvetlerine» mensup olan ve öldürülen bir askere karşılık devrimciler arasından on işçi öldürülmüştü. Paris Komün hareketinin bastırılması ve Koni

Hafta katliamı sırasında, yetmiş rehinenin intikamını almak için yetmiş bin Parisli emekçi öldürülmüştü.

İnsanlık tarihinde gördüğümüz devrimlerin tümü, imparatorluklardan ve özellikle sömürge imparatorluklarından çok daha az kan akıtmıştır. Ne var ki, baskı ve şiddet hareketleri değil, devrimler lânetlenmiştir.

Demek ki, baskı yapanların iki yüzlü ahlâk anlayışlarının ileri sürmeye kalkıştığı gibi «ezelî ve ebedî» bir ahlâk yoktur. Tarihe ve tarihi durumlara bağlı ahlâk yargıları vardır sadece.

Ama, çöküş halinde bulunan bir sınıfın teorisi ile pratiği arasında sürekli bir çelişme vardır. Bu çelişme, bir mazeret olarak ileri sürülen ahlâk teorisi ile gerçek pratik arasında kendini gösterir.

Azgelişmiş ülkelerdeki ulusal mücadeleleri, Batı dünyasının resmî ahlâkcıları ve din adamları, öylesine iki yüzlülükle mahkûm etmektedirler ki, bu konuda pek fazla örnek vermemiz bile gerekmez. Gazeteleri okumak yeter.

Sivil hayatta, Paris Carmes Manastırında başkanlık eden amiral Thierry d'Argenlieu, Hai-Phong'u bombardıman ederek, sivil halktan on bin kişinin ölmesine ve sekiz yıllık kanlı bir savaşın açılmasına sebep olduğu zaman, kendisinden daha yüksek yerlerde bulunan din adamları ve Vatikan tarafından eleştirilmemişti. Amirleri olan din adamları ve Vatikan, amiralin kabahatli olduğu konusunda tek bir söz bile söylememişlerdi.

İspanyol din adamları, Franko'nun kanlı isyanını takdis etmişler ve desteklemişlerdi. Ama Kübalı-

ların bağımsızlık savaşını mahkûm etmişlerdi.

Milyonlarca insanı ortadan kaldırma sanatında, Cengiz Han'ı ve Timurlenk'i de geçmiş olan Hitler'e karşı, ırkçılığı sathî bir şekilde eleştirmekten başka şey yapmayan Papa, Alman papazlarının Hitler'e sadakat yemini etmeleri gerektiğini belirten Konkordato aleyhinde bulunmamıştı. Öte yandan, 1938 yılında, Alman piskoposları, Hitler'i desteklediklerini bildiren bir mektup yayınlamışlardı.

Kapitalist düzenin, sosyalizmle yaptığı mücadelede kullandığı bir başka silâh da, «komünizm» suçlamasıdır. Kapitalistler, emekçilerin mücadelesini ya da ulusal kurtuluş savaşı yapan kitlelerin davranışlarını, «komünizm» yaftası altında bertaraf etmeye çalışırlar. Onlar için, halkın, emekçilerin ve işçi sınıfının menfaatlerini savunan herkes «komünist»tir. İç çelişmelerinden ötürü, ne yapacağını bilemeyen ve cürüm işlemek zorunda kalan kapitalist düzen ve temsilcileri, halk kitlelerinin bilinçlenerek, kendi menfaatlerine uygun düşen sosyalist bir düzene yönelmelerini engellemek için her aracı kullanmaktadırlar. Üstelik kapitalizm bunu, «insanlık idealleri» uğruna yaptığını söyler. Yani emekçileri ve ulusal kurtuluş hareketi yapan halk kitlelerini, «insanlık ideolleri» uğruna ortadan kaldırdığına herkesi inandırmak ister. Böylece, ahlâkî bir görevi yerine getirdiğini iddia ederken her çeşit silah ve araçla, ulusal demokratik ve ilerici hareketleri ortadan kaldırmaya çalışır. Başka bir deyişle, kapitalizm, kendi sınıf menfaatleri uğruna, insan hayatını hiçe soyarken, kapitalizmin ahlâkçıları, bu işlerin «insanlık uğruna» yapıldığını ve «kötülüğe» karşı savaş açılmış olduğunu söylerler.

«İnsanî değerlerin», «insan hayatının», «iyiliğin» korunması ve şiddete baş vurmamak gerektiği konusunda ileri sürülen bu iki yüzlü düşünceler, Batı dünyasında çeşitli fikir adamlarının ve sanatçıların aklını karıştırmaya yetmiştir. Sözgelimi, Nobel Ödülünü kazanmış olan ünlü yazar Albert Camus, insanın her şeye başkaldırması gerektiğini ileri sürer. Yani insanoğlu, ancak, her şeye «hayır» demesi bakımından yüce bir yaratıktır. Başka bir deyişle, insan, içinde yaşadığı dünyaya «başkaldırdığı» gibi, bu dünyanın değişikliğe uğratılmasını öngören ve bu amaçla yapılmış olan devrimlere de «hayır» demelidir. Bütün tutucu ve gerici çevreler, Camus'nün devrim hareketleri karşısındaki bu «başkaldırma» tutumunu sevinçle ve mutlulukla karşılamışlardır. Şiddete baş vurmayı mahkûm etmek ve kapitalizme sadece manevî bir şekilde başkaldırmak, fiilî olarak bu düzenin devam etmesini istemek ve dolaylı olarak bu düzenden yana çıkmak demektir. Çünkü Comus'nün istediği çeşitten soyut bir başkaldırma, ya da «metafizik bir devrim», kapitalist düzeni hiç bir şekilde etkileyemeyeceği gibi, gerçek mücadelelerin ve eylemlerin, yani kapitalizmin sosyalizme doğru aşılmasını sağlayacak olan gerçek (fiilî) davranışların da gereksiz olduğunu söylemekle bir ve aynı şeydir.

«İnsanları sevmek» ya da her şeye «başkaldırmak» gerektiğini ileri sürenler, bu çeşit idîdaların içten olup olmadığını ayırt etmemizi sağlayan tek bir ölçüt bulunduğunu unutmamalıdırlar. Bu da, pratiğin bize sağladığı ölçüttür. Yani eylemler sanunda, so-

mut hayatta gerçekleşen değişikliklerin soğradığı ölçüttür.

Gerçek sosyalistler, hem «red etmeye» hem de «başkaldırmaya» büyük saygı duyarlar. Çünkü her devrimci ve ileri hareketin başlangıcı «red etmek» ya da «başkaldırmaktır.» Ulusal kurtuluş hareketleri bunun en güzel örneğidir.

Gerçek sosyalistler, «insanları sevmek»e karşı da büyük bir saygı duyarlar. Çünkü, sosyalizmin amacı, insanın insanı sömürmesine son vererek, insanların birbirini sevmesinin bir söz olmaktan çıkarak bir gerçek haline gelmesi olanağını yaratmaktır. Böylece insan, insanın kurdu olmaktan çıkacak; kardeşi, dostu, yakını olabilecektir.

Ama «mutlak başkaldırma», ya da «metafizik başkaldırma» ve «insanları sevmek» sözleri altında, kurtuluş mücadelesi yapan ulusları ve hayat koşullarını düzeltmek uğruna mücadele eden emekçileri, günlük çabalarından ayırmak niyeti saklı olduğu zaman, bundan, halkları ve emekçileri baskı altında tutmak isteyenlerden başkasının yararlanmadığını unutmamak gerekir.

«Metafizik devrim» ya da «mutlak devrim» düşüncesini tutan bir Hıristiyan, emekçilerden yana olan bir devrimciye şöyle diyebilir: «Bizim sizinle birlikte mücadele etmeyişimizin nedeni, fazla devrimci olmamız değil, yeterince devrimci olmamanızdır.» Emekçilerden yana olan devrimci de şöyle cevap verebilir: «Öyleyse mesele yok. Ama şimdilik bizimle birlikte, emekçilerin ve çeşitli halkların içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve sömürgeci baskıları ortadan kaldırmak için çalışın. Bu sizin göz

önünde tuttuğunuz mutlak başkaldırma ve devrim kadar önemli bir mücadele değildir. Bu, günlük bir müçadeledir. Ama yapılması gereklidir. Bu mücadeleyi sona erdirdikten sonra, bize, daha da ileri gitmek gerektiğini hatırlatabilirsiniz. Ama bunu hatırlatabilmeniz için, önce bu mücadeleye katılmanız gereklidir. Çünkü yapılması gereken ilk ve pek te önemli görünmeyen işler yapılmadan hayır dememiz doğru olmaz.»

Aslında, sosyalizmin mücadelesi, bütün «metafizik başkaldırmaları, sevgileri ya da tedirginlikleri» içinde taşıyacak kadar zengin bir mücadeledir. Çünkü, insanın bütün eksikliklerine cevap verecek bir durumun yaratılmasını amaç edinmiştir. Sosyalizm, insanın sadece maddî yaşama koşullarını değil, tedirginliklerini, başkaldırmalarını, sınırsız sevgisini de karşılayacak ve doyuracak koşulların yaratılması için çalışmaktadır. Ama bu mücadele, yeryüzünde ve günlük hayat içinde yapılmaktadır. Daha doğrusu, günlük hayat içinden geçmek zorundadır.

Mücadelenin, günlük ,gerçek, pratik ve kaba yanlarıyla uğraşmayacak kadar «yüce ve ince ruhlu» olan kimseler, sosyalizmin insanî çabasına katılamazlar.

Sosyalist Hümanizma

Kâr elde etme ilkesine dayanan kapitalist ekonomiden, insanın egemenliğinde bulunan ve herkesin emeği ölçüsünde pay alacağı bir üretime geçilmesi, her şeyden önce, bütün insanların maddî ve

manevî ihtiyaçlarının giderilmesi amacını güden bir harekettir.

Sosyalist ekonomi sistemi, ekonomik bunalımlara ve işsizliğe son vererek; kitlelerin satın alma gücünü artırarak ve işgünü süresini kısaltarak, insan bireyinin gelişme olanaklarını sağladığı gibi, üretim mekanizmasının tam verimle çalışmasını da sağlar.

Ne var ki, bazı «hümanistler» ekonomik ve teknik ilerlemenin insanın manevî varlığıyla ve ahlâkı ile ilintili olmadığını ileri sürerler. Yani ekonomik ve teknik ilerlemenin, manevî hayatı zenginleştirme sonucunu doğurmayacağını iddia ederler.

Oysa, doğanın yeni bir sistem içinde değişikliğe uğratılması, insan hayatının koşullarını değişikliğe uğrattığı gibi, insanın kendi öz varlığının da değişikliğe uğraması sonucunu doğurur. Sosyalist bir düzende, makine ve teknik sadece kendileri için değil, taşıdıkları insanî anlam doloyısıyle sevilirler ve yüceltilirler.

Sosyalizmin getirdiği değişiklik, insan bilincini de derinden derine değişikliğe uğratır ve felaketler karşısında baş eğmek zorunda kalmış olan insan, kendi gücüne ve geleceğine karşı sınırsız bir güven duyar.

Sosyalist dünyada gerçekleştirilen teknik ilerlemeler, burjuvazi ideologları tarafından küçümsenmiş ve bu teknik başarılar sayesinde insanın sadece «gövdesi»nin yani maddî güçlerinin arttığı, ama ruhunun gelişmediği ileri sürülmüştür.

Burjuvazinin, teknik ilerlemeleri küçümsemesi, bu ilerlemeleri bütün insanlar yararına doğanın ege-

menlik altına alınması için değil, başka insanların boyunduruk altında tutulması için kullanmış olmasından ve kullanmak zorunda bulunmasından ileri gelir. İnsanın, insanın kurdu olduğu, yani insanların birbirini yediği bir toplumda, teknik gelişmelerin, manevî insan varlığı bakımından olumlu sonuçlar soğlamaması yani insanın manevî varlığının zenginleşmesine yaramaması doğaldır. Ama, insan aklının egemenliğinde yönetilen bir toplum düzeninde, yani sosyalizmde, bu teknik ilerlemeler , doğrudan doğruya *insanlara aktarılabilen birer zenginliktir.* Sosyalizm, teknik ve maddî başarılarla birlikte, manevî zenginlikleri ve «insanın muhtaç olduğu ruhu» da birlikte getirir. Çünkü sosyalizm, insanın gücünü, yine insana yaraşır bir biçimde ve onun uğruna kullanır. Sosyalist düzende, bilimin ve tekniğin yarattığı harikalar, birkaç kişinin yararına değil, halk kütlelerinin ve çalışanların maddi ve manevi hayat koşullarını zenginleştirmek amacıyla kullanılır.

Ahlâki ve estetik bakımdan, daha yüksek ve *geniş ihtiyaçları yaratarak bunlara cevap verebilecek* olan ve yeni bir insanın ortaya çıkmasını sağlayacak olan düzen, sosyalist düzendir.

Nitekim, gerçek bir demokrasiyi de ancak sosyalizm yaratabilir. Çünkü, gerçek demokrasi: erkeklere, kadınlara ve çocuklara, benliklerinde taşıdıkları bütün yetenek ve eğilimleri eksiksiz olarak geliştirmek ve uygulayabilmek olanağını veren düzenin adıdır.

Sosyalizm, kütlelerin eleştirici ve yaratıcı zekâsına sürekli olarak baş vurur. Bundan ötürü, sosyalist düzende ,eğitim sorunu ön plana alınmış ve

okuma-yazma bilmeyen vatandaş sayısının sıfıra indirilmesi amaç edinilmiştir. Okuma yazma bilmeyişin ortadan kaldırılması, sağlık işlerinin yoluna sokulması ve çalışma olanaklarının genişletilmesiyle, kadınların ekonomik zorunluklardan ötürü fuhşa sürüklenmesinin önlenmesi, sosyalizmin ahlâk anlayışını açıkça gösteren davranışlardır.

İnsanlara ahlâklı olun demek yetmez. Önemli olan, insanların ahlâklı olabilecekleri koşulların yaratılması ve gayrî ahlâkiliğin temeli olan toplumsal gerçeklerin ve zorunlukların ortadan kaldırılmasıdır. Başkasını düşünmek, başkalarına iyilik edebilmek en eski çağlardan beri gelip geçmiş kuşakların gerçekleştirmek istedikleri bir özlemdi. Ama, insanların birbirleriyle savaşarak hayatlarını kazandıkları bir toplumda, böyle bir idealin gerçekleşmesi olanağı hiç bir zaman ortaya çıkmamıştı. Günlük hayatta, ahlâkî davranmayı olanaklı kılacak koşulları yaratabilecek düzen, sosyalizmdir.

Böylece, sosyalizm sayesinde, tarihte ilk olarak, bir özlem, bir hayal ya da bir ideal niteliği taşımayan ve nesnel gerçeklerle ilintili olan ve bu gerçeklere dayanan bir ahlâkın yaratılması olanağı doğmuştur.

Tarih içinde ahlâk özlemleri ile toplumların yapıları ve günlük hayatları arasında her zaman bir tutarsızlık ve çelişme var olagelmiştir. Sözgelimi, Hıristiyonlık dininin ileri sürdüğü ahlâk anlayışına göre, insanların birbirlerini sevmesi gerekiyordu. Ama kapitalist düzen, temel olarak kârdan başka bir ilke tanımadığı için bencilliği körüklüyor ve başkasının sırtından para kazanmak esas olduğundan,

aşalaklığı temel bir yaşama yasası haline getiriyordu. Ayrıca bu düzen, insanın insanı sömürmesi üzerine dayandığı için manevi ve ahlâki çürümeyi kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya koyuyordu. Pazar günü kiliseye giden patronlar ve işçiler, «Tanrının karşısında eşit» olduklarına inanıyorlardı, ama kilisenin kapısından çıkınca, dışarda, ekonomik hayatın gerçekleri onları bambaşka bir dünyanın içine sokuyordu. Sosyalizm, günlük hayat ile ahlâkın özlemleri arasındaki bu çelişmeyi kaldırmak amacını gütmektedir. Aslında, sosyalist hümanizma ve ahlâk, çalışan insanların ve halk kütlelerinin yüzyıllar boyunca duydukları ve dile getirdikleri ahlâkî özlemlerin benimsenerek gerçekleştirilmesinden ve günlük hayat üzerine temellendirilmesinden başka şey değildir. Böylece, kütlelerin tarih boyunca dile getirdikleri özlem ve idealler, sosyalizm sayesinde bir mazeret, bir rüya ya da öteki dünyada alınacak bir mükâfat olmaktan çıkarak, bu dünyada, yani yaşadığımız yeryüzü üzerinde gerçekleşecek bir şey haline gelmiştir.

Grek hümanizması, insan varlığının bütün zenginliğiyle ve eksiksiz olarak ortaya konulmasını ve bireyler arasında uyumlu ilişkilerin kurulmasını bir ideal olarak kabul etmişti. Ama, Grek toplumunda, çoğunluğu oluşturanlar yani köleler, özgür kişilerin ayrıcalığı demek olan bu hümanizmanın dışında bırakılmışlardı. Hıristiyanlık, evrensel sevginin ve her insanın taşıdığı kutsal ve sonsuz değerin en yüce gerçek olduğunu söylemişti. Ama insanların üzerinde yaşadığı yeryüzü «bir gözyaşı vâdisi» olmaktan kurtulamamıştı. Ayrıca, Hıristiyanlığın kunnuş

olduğu otorite, yeryüzünün «bir gözyaşı vâdisi» olmasına yol açan toplumsal düzeni haklı çıkarmak için dolaylı olarak her şeyi yapıyordu. Şövalyeler, hayran olacak erdemlere sahip olmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Yani hepsi, namus, sadakat, iyilik ve cesaret peşinde koşuyorlardı. Ama toprak köleleri bunların dışında tutuluyordu. Burjuvazinin getirdiği büyük hümanizma, yani Rabelais'den Descartes'a, Diderot'dan Goethe'ye kadar çeşitli düşünürlerin ileri sürdükleri görüşler, insanoğlunun büyüklüğüne ve aklının gücüne karşı duyulan inancı dile getiriyordu. Ne var ki, bu hümanizma, kapitalizmin üzerinde temellendiği yeni sömürme biçimlerini ve ücretli köleliği görmezlikten geliyordu. Ütopyacı sosyalistler, insanoğlunun bu çeşit sınırlamalardan kurtulabileceğini fark etmişler ama içinde bulundukları tarihî ve toplumsal koşulların olgunlaşmamış olmasından ötürü, bu kurtuluşa giden yolları bulamamışlardı. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, bilimsel sosyalizmin kurulması ve işçi sınıfı hareketleri ile birlikte ,tarihte ilk olarak, insanların eski çağlardan beri düşündükleri en yüce ahlâkî amaçların gerçekleştirilmesi olanağı ve yolları ortaya çıkarılmıştır.

Bundan ötürü, sosyalizmin ortaya çıkışı ve gerçekleşmeye başlaması ,insanlık tarihi bakımından sadece en önemli politik olay değil aynı zamanda en önemli manevî ve ahlâkî olaydır.

BÜTÜNSEL İNSAN

Sosyalist ahlâkın ne gibi sonuçlar taşıdığını daha açıkça anlayabilmek için, bu dünya görüşünün *ahlâk konusunda ileri sürdüğü düşünceleri* özetleyerek bir kere daha gözden geçirelim.

1. Sınıflara bölünmüş her toplumda, ahlâk bir sınıf ahlâkıdır. Her ahlâkî «ideal», belli bir toplumsal sınıfın şu ya da bu ölçüde yabancılaşmış özlemlerinin ve perspektiflerinin dile gelişidir.

2. Sosyalizmin ahlâkı da bir sınıf ahlâkıdır. Yani işçi sınıfına ve emekçilere dayanan bir ahlâktır; işçi sınıfının mücadelelerine ve menfaatlerine dayanan bir ahlâk anlayışıdır.

İşçi sınıfı ahlâkının yani sosyalist ahlâkın, insanın geleceğini nasıl olup ta kendinde taşıdığını, yani nasıl olup ta kapsadığını ve bu ahlâkın çağımızda niçin evrensel bir değeri temsil ettiğini, daha önce açıklamıştık.

Sosyalizm çabasına katılmamızın bize açtığı ufuklar nelerdir? Yani, emeğin yabancılaşmasına son vererek, bütün öteki yabancılaşmaları da ortadan kaldıracak olan sosyalizm, bize ne gibi perspektifler açmaktadır?

Başka bir deyişle, sosyalizm uğruna yapılan mü-

çadeleler içinden doğan yeni insanın taşıdığı ahlâkı özellikler nelerdir?

İnsan doğasının çürümüşlüğünü ileri sürerek, yani insanın doğuştan kötü olduğunu söyleyerek ahlâk anlayışlarını temellendirmek isteyen bütün felsefelere karşıt olarak, sosyolist insan, insanoğlunun özvarlığını kendi emeğiyle yarattığına inanır. Sosyalizmin doğurduğu yeni insan tipinin ilk ahlâkî ve manevi özelliği budur. Yeni insan, umutsuzluğu ya da baş eğmeyi salık veren ya da işe yaramayan umutsuz bir başkaldırmayı insanın en yüce davranışı sayan bütün ahlâk anlayışlarına karşıdır. Sosyalist insanın inancı, rasgele edinilmiş bir inanç değildir. Bu inanç, önce, insan tarihi hakkında elde edilmiş sağlam bilgilere dayanmaktadır. Tarihe, maddeci ve bilimsel açıdan baktığımız zaman, insanoğlunu, canlılar dünyasının öncüsü ve ileriye uzanmış ucu olarak gördüğümüzü ve insanoğlunun, doğayı durmadan değişikliğe uğratan bir yaratık olduğunu daha önceki bölümlerde açıkladık.

İşçi sınıfının, emekçilerin ve baskı altında bulunan halkların yaptıkları günlük mücadeleler, insanın alınyazısını kendisinin değiştirebileceğini açıkça göstermektedir. Yukarda sözü geçen inancın ikinci kaynağı da, işte bu mücadeleler ve kazanılan zaferlerdir.

Ahlâk, insanların yolu olan ve gittikçe yükselen bir yolda kendi kendini gerçekleştiren tarihten başka şey değildir.

Böylece, sahte alınyazıları ve kuruntuya dayanan insanüstü güçler yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

Sosyalist ahlâk, Prometheus'ü örnek alan bir ahlâktır. Marx bu konuda şöyle diyordu:

«Felsefe, Prometheus'ün şu düşüncesini, kendi öz düşüncesi yapmıştır: Bütün tanrılardan nefret ediyorum. Bu düşünce, insan bilincini, en yüce tanrısallık olarak kabul etmeyen bütün yer ve gök tanrılarına karşı duran bir düşüncedir.»[41]

İnsan bilincinin en yüce tanrısallık olarak kabul edilmesi, insanın yaratıcılığına ve geleceğine inanmanın temelidir. Bundan ötürü, sosyalist bir eğitimbilimi, çocuğa, insanlığın bu genel amaçlarını göstermeli ve onu insanların birlikte giriştikleri çabalara katılmaktan zevk duyacak bir kimse olarak yetiştirmelidir. İnsanoğlunun önünde açılmış olan sınırsız olanaklar ve doğanın egemenlik altına alınmasının artık bir hayal olmaktan çıkarak bir gerçek haline girmesi, sosyalizmin ahlâk ve eğitim alanının temelini oluşturur.

Maxime Gorki, bu konuda söyle yazıyordu:

«İnsanoğluna, dünyanın yaratıcısı ve efendisi olduğu ve yeryüzündeki bütün iyiliğin ve kötülüğün sorumluluğunu taşıdığı öğretilmelidir.»

Sosyalist insanın taşıdığı ikinci ahlâkî özellik, bütün öteki insanlar karşısında duyduğu kişisel sorumluluktur.

Sosyalizm, bireyi bütünün içinde eritmek ve ortadan kaldırmak istemez. Tam tersine, bireyi, geçmiş kültürlerin ve bütün insanî çabaların mirasçısı ya-

---

41. Marx'ın doktora tezi : **La différence de la Philosophie de la nature chez Democrite et Epicure**, Ed. Costes, Cilt I, sayfa 24.

parak yüceltir ve insanlığın geleceğinden sorumlu olduğunu da ileri sürer.

Jaurès, sosyalizmin gerçekleşmesinin, her insanı hem teknisyen hem de filozof yapabileceğini yani herkesin, hayatını ve çalışmasını insan tarihinin bütünü içine yerleştirmesini ve evrensel uygarlığı gerçekleştiren bir teknisyen olmasını sağlayacağını yazıyordu.

Eski hümanizma, Rönesans düşünürlerinin kurdukları hayallerde dile gelerek, bütün bilgi ve bilincin insanlar tarafından edinilmesi şeklinde düşünülüyordu. Sosyalizmle birlikte, bu hayal, birkaç seçkin kimsenin ulaşabileceği bir amaç olmaktan çıkmış milyonlarca insanın amacı olmuştur. Ayrıca, bu olanak, gerçekleştirilmesi kabil olan gündelik bir olanak haline gelmiştir.

Belli bir düşünceyi içinde taşımadıkça ve bu düşünce de dünyanın ve insanın bütünsel gelişmesine etkin bir biçimde katılmayı olanaklı kılan doğru bir düşünce olmadıkça, insan hayatının anlam taşıyamayacağını unutmamak gerekir. Bundan ötürü, ahlâk ve eğitim bakımından, «insanın geleceğinin» büyük bir önemi vardır. Demek ki, sosyalist ahlâk, bireylerin kişisel hayatlarını ve sorumluluklarını, insanlığın geleceği ve tarihin akışı bakımından ele alarak yaşamaları demektir.

İnsan kişiliği sorunu, sosyalizmde, topluluk ve birey arasındaki uyum olarak ele alınmıştır. Yani sosyalizm, bireyi toplumun karşısına dikmez. Toplumun bireyi yoksullaştırmasını değil, zenginleştirmesini amaç bilir.

Sosyalist insanın bir başka ahlâki özelliği de, etkinlikleri için sınırsız bir olanağın eli altında bulunduğunu, önünde mevcut bulunduğunu bilmesi ve buna göre davranmasıdır.

Hıristiyanlık «sonsuzluk duygusundan» sık sık söz etmiştir. Sınıf çatışmalarının, sömürmenin, rekabetlerin ve bencil bireyciliğin, insanı temel boyutlarından yoksun kıldığı bir düzende, «sonsuzluk duygusu», hayalî de olsa, belli bir önem taşımıştı.

Sosyalizm, tarihte ilk olarak insanın önüne sınırsız (sonsuz) bir etkinlik ve gelişme alanı açacaktır. Böylece, insan için, yani bütün insanlar için ve insanın bütün maddî ve manevî ihtiyaçları için sınırsız bir etkinlik ve gelişme alanı açılmış olacaktır. Bunlar arasında, insanın en yüce ihtiyacının, yani kendi benliğini aşması, yaratması ve yarattığı şeyde kendini eksiksiz olarak gerçekleştirmesi konusunda duyduğu ihtiyacın da bulunduğunu unutmamak gerekir.

Buradaki atılışlar ,gelişmeler ve gerçekleştirmeler, insanın iç dünyasında gerçekleştirdiği soyut başarılar değildir. Çünkü, sosyalizmde, iç hayatla dış hayat bir ve aynı şey olacaktır. Yani burada söz konusu olan şey, doğanın, toplumun ve insanın kendisinin sınırsız bir şekilde dönüşüme uğratılmasıdır.

«Hümanistler», «Personnalist»ler ve «Varoluşçular» (Existentialistes), «ruhsuz» kişileri, güzellikten ve incelikten anlamayan «doygun» kişileri ya

do Sortre'ın deyimiyle «Dürzüler»[42] yerin dibine batırmışlardır. Ama buna karşılık ne gibi bir çıkış yolu göstermişlerdir? Bu düşünürlerin, üzerinde durduğu şeyler ebedî bir «red etme»den; dünyanın durumunun «olumsuzlanmasından»; hiçlikten doğmuş olan soyut ve başdöndürücü bir özgürlük karşısında duyulan bir «boğuntudan» (angoisse) başka şey değildir .

Kendisine hizmet edenlere hiç bir çıkış yolu göstermeyen kapitalist düzen içinde yaşayan ve çıkışın nerede bulunabileceğini de görmeyen yüce ruhlu bir insanın, «boğuntu» duyması ve «hayır» demesi doğaldır.

Ama sosyalizm için çalışan kimsenin, içinde yaşadığı dünyaya, yaratıcı bir tutkuyla bağlı olduğunu ve sosyalist ülkelerde ise yeni bir düzeni gerçekleştirmek işine katılcn kimselerin, dünyanın yaratılmasına bütün güçleriyle girişmek ihtiyacını duyduklarını söyleyebiliriz. Bundan ötürü, «boğuntu»nun insan ruhundan ayrılmaz bir özellik olduğunu ileri sürmek, doğru değildir. Sosyalist insan, kendisinde ve çevresinde dile gelen hayatın büyüklüğüyle dopdoludur ve Goethe'nin Faust'u gibi, «durmak dinlenmek bilmeyen ruh, seni öylesine duyuyorum ki!» der.

Bu sınırsız yaratma, bireyin kişisel amaçları ile toplumun amaçları arasında karşıtlık olmamasından doğmaktadır.

---

42. Bakınız, J - P. Sartre, Bulantı, çev. S. Hilâv, sayfa 85 - 98. Ataç Kitabevi.

Bu, sosyalizme doğru ilerleyişin taşıdığı en önemli ve derin manevi karakterdir. Yani sosyalizmin manevi amacı, bütünsel insanın ortaya çıkarılmasıdır.

Sosyalizmin ahlâki amacı ,bütünsel insanın yaratılmasıdır. Bütünsel insan, yabancılaşmayı aşmış olan toplum içinde ortaya çıkacaktır. Bütünsel insan, yabancılaşmadan sıyrılmış insan olacaktır. Engels bu konuda şöyle yazıyor:

«*Üretim araçlarının kamuya mal* edilmesiyle, emtia üretimi ortadan kalkacak ve onunla birlikte, *ürünün üretici üzerindeki egemenliği* de son bulacaktır. Toplumsal üretimde hüküm süren anarşinin yerine, *bilinçli organizasyon geçecektir.* Bireysel yaşama için yapılan mücadeleler sona erecektir. İnsanoğlu, *ancak bu şekilde, belli bir anlamda, hayvanlar* dünyasından kesin olarak kopmuş olacak ve hayvani yaşama *koşullarından, insani yaşama koşullarına* geçecektir. Bugüne kadar, insanları egemenliği altında tutmuş olan *hayat koşullarının tümü*, insanların buyruğu altına girecek ve böylece insanoğlu, kendi topluluklarının efendisi olduğu için, tarihte ilk defa, doğanın da efendisi olacaktır. İnsanları egemenliği altında tutan ve dışlarında bulunan kendi öz toplumsal etkinliklerinin yasaları, artık bu yasaları iyice bilen insanlar tarafından buyruk altına alınacak ve uygulanacaktır. İnsanlara, tarih ve doğa tarafından zorla kabul ettirilmiş olan toplumluk hayatı, bu insanların kendilerinin yarattığı özgür eserleri olacaktır. Bugüne kadar ,tarihi egemenlik altında tutmuş olan yabancı ve nesnel kuvvetler,

insanların kontrolüne geçecektir. Ancak o andan itibaren ,insanların harekete getirdikleri toplumsal nedenler, büyük bir ölçüde ve gittikçe artarak, istenen sonuçları vermeye başlayacaktır. Bu, insan ırkının, zorunluk çağından özgürlük çağına sıçrayışı olacaktır. Dünyayı kurtaracak olan bu eylemi gerçekleştirmek, modern işçi sınıfının tarihî görevidir.»[43]

Demek ki, bütünsel insanın ortaya konması için bütün yabancılaşmaların aşılması gerekmektedir.

Bu bakımdan, insanın, emeğinde (işinde) kendini dışlaştırmasının ve nesnelleştirmesinin, yabancılaşma özelliği taşımaktan kurtarılması, ayrıca önemlidir. Marx, «Ürünlerimiz, varlığımızı yansıtan birer ayna olacak» diyordu.

Emeğinin yabancılaşmasını aşarak, her çeşit ikileşmeye son vermesinden ötürü, bu insan, bütünsel bir insan olacaktır.

Önce birey ile toplum arasındaki karşıtlık ortadan kalkacaktır. Çünkü, toplumun biçimi ne olursa olsun, bir bireyin manevî zenginliği, gerçek ilişkilerinin zenginliğine dayanır.

İnsan kişiliğinin eksiksiz ve uyumlu bir biçimde gelişmesi hayat koşullarına bağlıdır: Bireyin etkinlik alanı genişse ve çeşitlilik gösteriyorsa, düşüncesi de genişlik kazanır. Etkinliği, dünyayı görmesine engel olan dar bir uzmanlık alanıyla sınırlanmışsa, düşüncesi de tek yanlı ve yoksul bir düşünce haline gelir.

Sosyalizm, insanların tek yönde ve uyumsuz

---

43. Anti - Duhring.

bir holde gelişmelerini önlemek için, herkesi başkalarıyla ilinti haline getirmeyi amaç edinmiştir. İnsanlar arasında bulunan evrensel karşılıklı bağımlılık, böylece, insanların bilinçli kontrolüne girmiş ve yabancılaşmadan kurtarılmış olacaktır.

Tarih boyunca gördüğümüz toplum biçimlerinde, emeğin yabancılaşması ve insanın insan tarafından sömürülmesi ön planda geldiği için, birey, üretim güçlerinin tümünden ayrı düşmüştü. Oysa sosyalizm, «var olan üretim güçlerinin tümünün, birey tarafından kendine mal edilmesi» demektir.

Burjuva hümanizmasının özlemini duyduğu eksiksiz ve uyumlu bir insanın yaratılması, sakatlanmış, bölünmüş ve tamamlanmamış insanlar yaratan işbölümü düzeni aşıldığı zaman, yani insanın «ufalanması»na son verildiği zaman bir gerçek haline gelecektir. «Parçalanmış» insanın yerini, «emeğin en çeşitli gereklerine dayanabilen ve çeşitli işlevlerinde, doğal ya da edinilmiş kabiliyetlerini geliştirmeyi bilen bütünsel bir birey.»[44] olacaktır.

Ahlâk ve insan hakkında ileri sürülen bu görüş, ideal ile gerçek ve ahlâk ile bilim arasındaki karşıtlığa da son vermektedir. Çünkü, ideal, gerçeğin içinden fışkırmakta ve gerçeği değişikliğe uğratmaktadır. Herhangi bir düşüncenin insanları etki altına alabilmesi; onların hayatında bir bayrak haline gelebilmesi ve hem yaşatan hem de gerektiği zaman ölümü göze aldıran bir tutku haline gelebilmesi için, kökünü bu insanların hayatından alması, insanların

---

44. Marx, Le Capital.

en derin ihtiyaçlarına cevap vermesi gereklidir.

Bir sosyalist için, ahlâk bilim demektir. Marx'ın Kapital'de artı-değer oluşması konusunu ele aldığı zaman, hem bir bilim adamı hem de bir ahlâkçı olarak hareket ettiği ve ahlâk bakımından suçlamalarda bulunduğu açıkça görülmektedir. Marx'ta, başkaldırmanın getirdiği hirizm ile tarihçinin şaşmaz mantığı el ele yürür. Devrimci bir açıdan yapılan suçlamalar ve eleştirmeler, yanlış anlamaya olanak vermeyecek kadar apaçıktır. Sosyalizmin, bilim kılığına bürünmek isteyen bir ahlâkî istek (talep) olduğunu sanmak yanlıştır. Tam tersine, kapitalizmin çelişmeleri insan hayatını yaşanmaz hale getirdiği için sosyalizm, bugün bir zorunluk olarak ortaya çıkmaktadır. Yani sosyalizm, sadece ahlâk bakımından iyi bir şey olduğu için gerçekleştirmek zorunda olduğumuz bir düzen değildir. Sosyalizm, aynı zamanda tarihî ve toplumsal gerçeklerin zorunlu olarak getirdiği bir düzen olması bakımından gerçekleştirilmesi zorunlu olan bir şeydir ve insanın yüzyıllardır özlediği manevî amaçları gerçekleştireceği için de, ahlâkîdir. Kapitalist düzenin çelişmeleri sonunda, insan hayatının yaşanmaz hale gelmiş olduğu hakkında edinilen bilinç, bugünkü durum üzerinde etkisini göstererek değişiklik yaratan bir etken haline gelmekte ve kütleler tarafından benimsenerek maddî bir güç halinde ortaya çıkmaktadır. Böylece, toplumsal ve tarihî gerçekliğin, kapitalist düzenden sosyalizme doğru aşılması olanağı doğmaktadır.

Bundan dolayı, ahlâkî bilinç, tarihin gelişmesine bağlıdır; ama aynı zamanda bu tarihî gelişmeyi

gerçekleştiren bir etkendir.

Demek ki, tarihin diyalektiği ile ahlâkî bilincin yani vicdanın sesi arasında karşılıklı bir etki vardır. Devrimci eylem, insanın özünde taşıdığı hakikat ve adalet özlemlerine bağlı kalması olanağını doğuruyor. Çünkü, devrimci eylem, hem bilimsel bir zoruniuk hem de ahlâkî bir gerekçedir (istekdir). Devrimci eylem, dünyayı hem gerçeklik hem de ideal olarak dile getirmekte ve insanı da hem düşünce hem de irade olarak ortaya koymaktadır.

Sosyalizmin yarattığı insan, zamanda olduğu gibi *mekânda* da «bütünsel» bir insan olacaktır.

Zamanda bütünsel bir insan olacaktır, çünkü, sosyalizmin yarattığı uygarlık ve kültürün gelmiş geçmiş insanî çabaların verdiği bir meyve olduğunu yüreğinde duyacaktır. Sosyalist düşünürler, sosyalizmin, sömürme ve yabancılaşma düzenleri içinde, insanoğlunun yarattığı en üstün ürünlerin mirasçısı olduğunu ve bunu kendi özünde taşıdığını söylemişlerdir.

İnsanî varlığın bütün tarih boyunca edinmiş olduğu üstünlükleri, bilinçli bir şekilde kendi varlığında taşımayan yani bu üstünlükleri kendi varlığıyla kaynaştırmamış olan kişi, gerçekten ve eksiksiz olarak insanî bir varlık niteliği taşıdığını id
Bu bütünsel kültürü insanlara sağlayabilecek biric düzen ise sosyalizmdir.

Sosyalist insan mekânda da bütünsel bir varlık olacaktır. Çünkü gezegen ölçüsünde bir hava yaşayocaktır. Çünkü, ihtiyaçların ve kaynakların üzerinde yaşodığımız gezegen ölçüsünde organize

edilmesini ve bölünmelerin ya da rekabetlerin ortadan kaldırılmasını, sosyalizmden başka hiç bir düzen sağlayamaz. Böylece, insanî birlik, bir ideal olmaktan çıkarak nesnel bir birlik haline gelecektir. Radyo aracılığı ile, her insanın düşüncesinin ve dilinin, gezegenimizin her noktasına aynı anda iletilmesinin mümkün olduğu ya da kozmik füzelerin birkaç dakika içinde bir kıtadan ötekine, ilâç ya da atom bombası taşıyabildiği bir çağda, insanların alın yazıları, birbirine bağlanmış bulunmaktadır. Herhangi bir ülkedeki ekonomik bunalım, politik toplantı, grev ya da atom patlaması, gezegenimiz üzerinde yaşayan bir insanın hayatını değiştirecek hale gelmiştir. Sınırsız bir şekilde büyümüş olan bu maddi kuvvetlere, gezegenimiz çapında bir felâketin gerçekleşmesine engel olacak sınırsız ruhu, sosyalizmden başka hiç bir düzen sağlayamaz.

Nitekim, çağımızın hem nesnel hem de ahlâkî olan ve bu iki özelliği kaynaştıran isteği (talebi), işte budur.

SONUÇ

Dünyanın tepeden tırnağa değişikliğe uğradığı bir çağda yaşamak büyük bir şanstır.

Sömürge halklarının kurtuluş savaşları verdiklerini, sosyalist ülkelerin kurulduğunu, sanayi hayatında otomasyonun gerçekleştirildiğini, atomun parçalandığını, uzay yolculuklarının yapıldığını görüyoruz. Bunlar, insanlık tarihinin yazdığı en büyük değişimlerdir. Rönesansın ortaya çıkardığı değişimler, bunların yanında çocuk oyuncağı gibi kalır.

İnsanlık tarihinin en güzel serüveni başlamış bulunuyor.

İnsanların kudretine ve zenginliğine sınır olmadığı açıkça ortaya çıkmıştır.

Eski dinler, yersel olanla göksel olan arasında aşılmaz bir sınırın bulunduğunu ileri sürüyorlardı. Oysa, insan eliyle yapılmış uyduların uzaya fırlatıldıklarını ve bu küçük gök cisimlerinin yeryüzüyle gökyüzünü birbirine bağlayarak yıldızlar arasında yer aldıklarını görüyoruz.

Eskiden, gökyüzünün tanrılarla dolu olduğu, yeryüzünün ise bir «gözyaşı vâdisi» halinde kalacağı ileri sürülüyordu. Tanrılara ayrılmış olduğu söylenen, ama bugün insanoğlunun bilim ve teknik sayesinde ele geçirmeye başladığı gökyüzüne baktığımız

zaman, kendi büyüklüğümüzün ve kuvvetimizin yeni kanıtlarını görüyoruz.

Demek ki, insanın, ezelden getirdiği bir lânetlenmişlikten ötürü, zavallılığa ve acıya mahkûm olduğu düşüncesi doğru değildir. Simya bilimi ile uğraşan eski bilginler, maddeyi altına döndürmek için didinmişlerdi. Ama günümüzün fizik bilginleri, nükleer sıçramalar gerçekleştirerek, simyacıların hayal ettiklerinden daha büyük işler yaptılar. Atomu parçalayarak, doğanın egemenlik altına alınması ve klorofil sentezinin gerçekleştirilmesi yolunu açarak altından daha kıymetli bir şeyin yani herkese yetecek kadar ekmeğin ve meyvenin sağlanmasını ve böylece çiçeklenmiş bir dünya üzerinde yeni bir hayatın doğabilmesini olanaklı kıldılar ve insanoğlunun gücünü sınırsız ölçüde genişlettiler.

İncil'de erkeklerin ve kadınların lânetlenmişlikten hiç bir zaman kurtulamayacaklarını açıklamak için şöyle deniyordu: «Acı çekerek doğuracak ve alın teri dökerek ekmeğini kazanacaksın.» Bugün, acısız doğum yapmanın olanaklı olduğunu ve radyoyla yönetilen otomatik makinelerin insan hizmetine girerek onun geçimini sağlama konusunda çektiği güçlüğü hafiflettiğini biliyoruz. Özellikle, sosyalist ülkelerde bu böyle olmaktadır. Emekçilerin çalışma günü kısalmakta, eleme ği, yerini kafa emeğine bırakmakta, halk kütlelerine sağlanan kültür ve eğlence olanakları genişlemekte, herkesin estetik zevkini ve bilimsel araştırma ihtiyacını gidermesi için gerekli koşullar yaratılmaktadır.

İnsanın temelden günahkâr olduğunu ileri sü-

ren ve kölelik içinde yaşayarak acı çekmesi gerektiğini söyleyen kimseler ya da maceracılığı, anlamsızlığı, boğuntuyu ve umutsuzluğu insanın biricik alınyazısı gibi gören sahte ahlâk peygamberleri, içinde yaşadığımız ve bildiğimiz evrene lâyık olmayan düşünceler yaymaya çalışmaktadırlar. Ne var ki, onların bâtıl inançları da, bireyci şüphecilikleri de bugünkü insana ve dünyaya uygun düşmemektedir.

Doğmakta ve gelişmekte olan gerçekler, gözümüzün önüne açıkça sermektedir, bunu.

Karamsarlık ve vazlaşma ahlâkını yaymaya çalışanlar, geleceğin, geçmişten daha güzel olacağını düşündükçe ürkmektedirler.

Ama dünya onların tahmin ettiklerinden çok daha büyük ve geniştir.

İnsanoğlu da, onların inanamayacakları kadar güçlüdür.

Ve bugün, yeryüzünün umutlarını ve atılışlarını karşılayabilecek olan düzen ancak sosyalist düzendir. Çünkü, günümüzün insanının ortaya attığı sorunlara, geçmişin ideologları cevap veremezler.

Gittikçe büyümekte olan insanoğluna, eskiden yapılmış elbiseler dar gelmektedir. İnsanlar, doğa üstü güçlerin eski baskılarının da karşısında eğilmek istemiyorlar artık. Eski dogmalardan, baskılardan ve zavallılıklardan kurtuldukları zaman, sınırsız bir gücü ele geçirebileceklerini fark etmiş bulunuyorlar.

Sosyalizmin ahlâkı, insanların en yüce özlemlerini kapsayacak, kabul edecek ve aşacak kadar evrensel bir ahlâktır. Bütün demokratların ve gele-

cekten yana olan bütün insanların özlemleri ve amaçları, sosyalist ahlâkın kapsamı içinde ver alı-maktadır

Bu ahlâk, hayatımızın bir anlamı olduğunu ve insanların tarihinin de bir anlam taşıdığını fark etmemizi sağlamaktadır.